

Opbouw

Tot opbouw van het gereformeerde leven

P.J.H. Krol, Kampen

De opdracht

Luc. 19:11-27

De gelijkenis van de ponden uit Luc. 19 lijkt veel op de gelijkenis van de talenten uit Matth. 25. Het gevaar bestaat dat we de ene gelijkenis door de bril van de andere gaan lezen. In dit geval: de gelijkenis van de ponden door de bril van de meer bekende gelijkenis van de talenten.

Maar, als we deze gelijkenis zó lezen, missen we toch een paar belangrijke accenten van de gelijkenis van de ponden. Want op een aantal punten verschillen de beide gelijkenissen opvallend. We lopen nu eerst deze gelijkenis bij langs en zullen dan, aan de hand van een paar verschillen, proberen het eigene van de gelijkenis van de ponden op het spoor te komen.

De gelijkenis

Een vorst gaat op reis naar een ver land om daar de koningstitel in ontvangst te nemen. Voordat de vorst vertrekt roept hij tien van zijn slaven bij zich. Elk van hen geeft hij een hoeveelheid geld, een pond. Waarom krijgen ze dit bedrag? Niet als een aardig presentje. Ze moeten ermee aan het werk gaan. Ze krijgen een opdracht: drijf handel met dit geld tot ik terug ben. De vorst komt na een tijdje terug, als koning. En meteen roept hij dan weer die tien slaven bij zich. Hij wil weten wat zij met het geld gedaan hebben. De eerste slaaf blijkt met het ene pond tien ponden winst te hebben gemaakt. Goed zo, zegt de koning, en hij geeft hem gezag over tien steden. Voor de tweede slaaf geldt hetzelfde: zijn pond heeft vijf ponden winst gemaakt. Ook hij mag nu deelnemen aan de regering van het rijk. Een derde slaaf verschijnt. Deze was niet aan de slag gegaan. Hij had het pond in een doek gestopt en bewaard. Hij voelt wel, dat hij nu een verklaring schuldig is. Hij zegt: ik was bang, want u bent een streng mens, u bent zo'n harde, u eigent u toe waar u geen recht op hebt, u bent niet eerlijk, dáárom heb ik niets gedaan. De koning hoort dit alles aan en zegt dan: „uit uw eigen mond zal ik u oordelen”. Hij geeft

niet toe dat hij een streng mens is, maar gaat een eindje met de redenering, die uit de mond van de slaaf klonk, mee... om dan tot de conclusie te komen: man, het klopt niet wat jij zegt! Als jij werkelijk bang voor mij was geweest, dan had je wel iets gedaan om mijn toorn te ontlopen. Met andere woorden: je liegt! Je was niet bang, je was lui, je bent onverschillig, het is gebrek aan trouw jegens mij, dáárom heb je geen poot uitgestoken! De vorst gebiedt een paar dienaren: neem hem het pond af en geef het aan de slaaf die er ondertussen tien heeft. En als de dienaren tegensputteren, motiveert de vorst zijn bevel met: „ik zeg u, aan een ieder, die heeft, zal gegeven worden, en hem die niet heeft zal ontnomen worden ook wat hij heeft”. Dat zijn bekende woorden, die we vaker horen uit de mond van Jezus. En steeds gaat het dan om een radikale scheiding tussen twee groepen mensen. Ook hier. Tot zover de gelijkenis. Nu een paar belangrijke verschillen met de gelijkenis van de talenten.

Het moment

In de eerste plaats letten we op het moment, waarop Jezus deze gelijkenissen vertelt. Bij het uitspreken van de gelijkenis van de talenten is Jezus al in Jeruzalem. Hij heeft gesproken over de laatste dingen en over zijn wederkomst. Daarna vertelt Hij nog twee gelijkenissen: die van de wijze en de dwaze meisjes én die van de talenten. Deze gelijkenissen worden verbonden door het typerende zinnetje: „Waakt dan, want gij weet de dag, noch het uur.” Voor de gelijkenis van de talenten betekent dat: aan de slag met die talenten, want de Here kan elk moment terugkomen! Bij het uitspreken van de gelijkenis van de ponden is Jezus nog in Jericho. Hij is wel op weg naar Jeruzalem en komt er al in de buurt. Maar Jezus weet van de verwachtingen onder de mensen. Ze denken: straks in Jeruzalem, dáár zal het gebeuren. Nog eventjes en dan...! Zie maar in vers 11. En op dat moment, heel bewust, krijgt het volk van Jezus de gelijkenis van de ponden te horen. Om duidelijk te

maken: Ik moet eerst nog weg, eerst komt er nog een tijd, dat Ik niet bij jullie zal zijn, een vrij lange tijd zelfs, de vorst van de gelijkenis moest immers naar een *ver* land?! Bij de gelijkenis van de talenten dus: *Waakt*, want het kan ieder moment zijn. Bij de gelijkenis van de ponden: eerst moet Ik nog weg en *het kan wel even duren* zelfs. Er zit iets van spanning tussen deze beide waarheden. Het is eigenlijk dezelfde spanning, waarin wij als christenen nog steeds verkeren. Wij weten dat wij waakzaam moeten zijn, want de Here komt terug 'als een dief in de nacht'. En tegelijk hebben wij gemerkt, dat het inderdaad wel even kon duren, voor Hij terugkwam. Er zijn inmiddels bijna twintig eeuwen verstreken. Als je daaraan denkt, kan de twijfel je soms bekruipe: het duurt wel lang! Hij komt toch wel? Ons geloof is toch geen vergissing? Maar het is juist op deze twijfel, die ook al in de eerste christelijke gemeenten boven kwam, dat Jezus zijn volgelingen wil voorbereiden. Hij wil hen en ons duidelijk maken: het kan wel even duren, maar wanhoop niet, Ik kóm terug! En later kan Hij tegen de twijfelaars zeggen: kende je de gelijkenis van de ponden dan niet? Ik heb je toch voorbereid! Dat was het eerste verschil: 'Waakt dan, want gij weet de dag, noch het uur' én: het kan nog wel even du-

32e jaargang - nr. 2.
20 januari 1989

In dit nummer

- 17 P.J.H. Krol,
De opdracht
- 19 W. Smouter,
Geen tradities... en dan?
- 22 D.W.L. Milo,
Geest-drift
- 23 D. Holwerda,
Een christelijke
gedragsregel (2)
- 25 T. Hoekstra,
Uit de school geklapt
- 26 P.J. van Kampen,
Bij nader inzien
- 28 H. Algra,
Gereformeerd kerkepad

Opbouw

Veertiendaagse uitgave van de gereformeerde persvereniging opbouw

Redactie

Drs. H. Algra
T. Hoekstra
Drs. H. de Jong
Drs. P.J. van Kampen
Mr.dr. J. Meulink
D.W.L. Milo
Ds. K. Muller
Ds. E.R. Postma
M.J.F. van der Wal

Adres van de redactie

Ds. K. Muller,
Oude Veenscheiding 15,
8446 LC Heerenveen.
Tel. 05130-20476
Alle kopij dient naar dit adres gestuurd te worden.

Kerknieuws/Uit breder kring

M.J.F. van der Wal,
Brugakker 60-17,
3704 RA Zeist.
Tel. 03404-61525.

Abonnementen en ledenadministratie

Administratie Opbouw
A.J. van Veelen-Vis
Postbus 258,
3740 AG Baarn.
Tel. 02154-23546.
Gironummer 404945 t.n.v. Geref.
Persvereniging Opbouw.

Lidmaatschap Persvereniging

Aanmelding door overschrijving van min. f 25,- contributie op bovenstaand gironummer.

Abonnementen

Het aanvragen of opzeggen van abonnementen uitsluitend bij de administratie. Abonnementen kunnen ieder moment ingaan, doch slechts per 31 december eindigen. Opzeggen uiterlijk tot 15 november.

Abonnementenprijs

f 55,- per jaar of f 30,- per half jaar.
Voor studenten f 44,- per jaar. Buitenland f 79,- per jaar of f 99,- per luchtpost. Bij vooruitbetaling te voldoen.

Advertenties

Tarief: 50 ct. per mm. Advertenties inzenden tot woensdag 8.30 uur, anderhalve week vóór verschijningsdatum. Familieberichten uiterlijk maandagmorgen, in de week van verschijning. Advertenties en familieberichten rechtstreeks naar Nedag.

Technische realisatie

Nedag Grafisch bedrijf b.v.
postbus 208, 3770 AE Barneveld,
tel. 03420-13080. Fax 92619.

Druk

"Steenbergen", Zeist.

ren. Twee boodschappen van de Here, die we niet tegen elkaar moeten uitspelen, maar beide moeten laten staan, ook al brengt dat spanning mee.

De opdracht

Het tweede verschil sluit aan bij het eerste. Want we stellen nu de vraag: waarom blijft de Here Jezus dan nog een tijd weg?

Ook in de gelijkenis van de talenten moesten de slaven natuurlijk met het geld aan de slag gaan. Maar alleen bij de gelijkenis van de ponden horen we nadrukkelijk de opdracht daartoe. De vorst zegt: „Drijft handel, totdat Ik terugkom.”

Wat betekent dat voor de discipelen en voor de kerk?

Het betekent: in die tijd tussen mijn vertrek en mijn wederkomst (die tijd, die dus wel even duren kan), in die tijd mogen jullie niet met de armen over elkaar blijven zitten, alleen maar wachten, alleen maar naar de hemel staren. Het is voor jullie *de tijd van de opdracht*. Geen lege tijd, maar gevulde tijd: de gemeente van Christus heeft een taak te vervullen. Welke taak?

Net vóór de gelijkenis zeggen we: "de Zoon des mensen is gekomen om het verlorene te zoeken en te redden". In die lijn ligt ook onze opdracht. De Zoon des mensen heeft zijn taak op aarde volbracht... en daarvan moeten de zijnen nu getuigen. Niet alleen onderling, maar naar de wereld toe: de wereld moet weten, dat er een God is, die de wereld zo lief had, dat Hij zijn eniggeboren Zoon overgaf in de dood. Niet Jeruzalem is het eindpunt van het evangelie. Dat dacht de schare in Jezus' dagen. Maar Lucas moest later nog een deel II van zijn evangelie schrijven. Om te laten zien hoe het evangelie van de Zoon des mensen met kracht vanuit Jeruzalem de stad Rome bereikte. Hoe vaak zijn bij ons de kerkdeuren het eindpunt van het evangelie? Terwijl de Here ermee naar de uitersten der aarde wil! De blijde boodschap moet overal doordringen tot in de diepste en donkerste plekken in ons land en in afgelegen gebieden. „Drijft handel, totdat Ik terug kom”!

En dat... terwijl de Koning Zélf afwezig is! Wij hebben een opdracht te vervullen bij afwezigheid van de Opdrachtgever. Dat geeft aan onze verantwoordelijkheid een speciale kleur. Hoe gemakkelijk kom je niet in de verleiding de kantjes er vanaf te lopen, zeker als het langer gaat duren voordat de Opdrachtgever terugkomt?! Zo gaat het in de klas toch ook, als de leraar even weg moet en het 'even' wordt een half uur?!

Maar juist zó komt Jezus er achter *wie getrouwd is en wie niet*. Want dáárom gaat het in deze gelijkenis

van de ponden. De tijd tussen hemelvaart en wederkomst van Jezus is de tijd van de opdracht, maar ook *de tijd van de scheiding*. De grootste verleiding voor de gemeente is niet, dat we het ons toevertrouwde verkwisten: we zijn heus wel fatsoenlijke mensen en natuurlijk gaan we naar de kerk. De grootste verleiding is, dat we het ons toevertrouwde in een doek verstoppen, er niet mee aan de slag gaan, gewoon verder leven alsof er niets gebeurd is en geen opdracht hebben. Het is zo menselijk, als christen genoeg te nemen met braaf burgerschap. Zeker als het uitvoeren van de opdracht risico's met zich mee brengt. En dat doet het, want deze Koningen heeft vijanden! Vraagt Jezus dan niet teveel van ons? Kunnen wij deze opdracht wel aan?

Een klein bedrag

Om die vraag te beantwoorden letten we op een derde verschil tussen de beide gelijkenissen: het verschil in bedrag. Een pond is nog geen honderd gulden. Een talent heeft een waarde van enkele duizenden guldens. In onze gelijkenis krijgt elke slaaf dus maar een opvallend klein bedrag.

Daarbij sluiten de woorden van de vorst „omdat gij in het *minste* getrouwd geweest zijn” aan. In Luc. 16 vers 10 staan bijna dezelfde woorden, maar dan met een verhelderende aanvulling: „Wie in zeer weinig getrouwd is, is ook in veel getrouwd”. Het was dus blijkbaar een soort *test*, toen de vorst tien slaven een pond met een opdracht gaf. Nu kan dat zo klinken van: „oh, het is dus niet serieus. Maar dan vergissen wij ons, want het is een test op leven en dood. Maar het kleine bedrag kan ons wel bewaren voor krampachtigheid en wanhoop bij het uitvoeren van de opdracht: Koning Jezus heeft niet álles uit handen gegeven, de uiteindelijke komst van zijn Rijk hangt niet van onze prestaties af, Hij is er Zélf ook nog. Aandacht voor het kleine bedrag haalt niet de spanning uit onze opdracht, maar wel alle óverspanning.

Allemaal hetzelfde bedrag

Een laatste verschil. In de gelijkenis van de ponden krijgt elke slaaf hetzelfde bedrag: één pond.

In de gelijkenis van de talenten is dat anders: de één krijgt vijf talenten, de ander twee en een derde één talent. Dat heeft vaak aanleiding gegeven tot de uitleg: de één heeft nu eenmaal meer gaven dan de ander. Het is nog maar de vraag of het daarom gaat in de gelijkenis van de talenten.

In de gelijkenis van de ponden is die uitleg in elk geval bij voorbaat onmogelijk: ieder krijgt precies hetzelfde.

Het gaat bij dat ene pond niet om de gaven, die wij hebben, maar om *de ene opdracht, die wij allemaal hebben*, die voor ieder in principe gelijk is. Natuurlijk heeft de ene gelovige dan meer mogelijkheden dan de andere en een volgende meer gelegenheid. Er is een heleboel verschil in gaven, verschil ook in positie. Maar wezenlijk is, dat ieder op zijn eigen plaats en met zijn eigen mogelijkheden, deel heeft aan *dezelfde* opdracht: „drijft handel, totdat ik terugkom”, weest mijn getuigen, met woord en daad, midden in de wereld.

De één zal dan meer resultaat op zijn werk zien, dan de ander, maar ook dát is in de gelijkenis niet het belangrijkste. Het gaat om: trouw aan deze opdracht of niet. De Here zal later niet vragen: hoeveel heb je er nou mee bereikt? De scheiding, die Hij zal aanbrengen is deze: tegen de trouwe slaven zal Hij zeggen: heb deel aan de regering van mijn Koninkrijk. En tegen de ontrouwe slaven: neem hem het pond af, zij zijn laks geweest, zij hebben hun opdracht verstopt, zij hebben niet echt ontzag voor Mij gehad, zij hebben Mij niet echt liefgehad. De Koning komt terug en zal zo ieder van ons ter verantwoording roepen.

W. Smouter, Rijswijk

Geen tradities... en dan? (2)

In het vorige nummer zagen we hoe het begrip traditie (overlevring) in de Bijbel voorkomt. Negatief, als het om tradities gaat die de omgang met God in de weg staan. Maar ook positief, als de goede waarden van het evangelie overgedragen worden. We lazen in I Timotheüs, dat Paulus zijn geestelijk kind Timotheüs aanspoort om vast te houden aan het goede dat het overgeleverd is. Op dit punt is Paulus, denk ik, voor veel vaders en moeders heel herkenbaar. Wat wil je dat graag: dat je kinderen het goede dat hun is toevertrouwd, bewaren zullen! Juist op dit punt zullen veel ouders hun zorgen hebben.

Geloofsoverdracht

Nu kan ik deze zorgen niet zomaar wegnemen. Maar ik kan wel bijbel-

woorden noemen, die daarbij helpen kunnen. Bijvoorbeeld Deuteronomium 6: 4-7, een tekst die voor grootmoeder Lóis en moeder Euníce ongetwijfeld heel bekend is geweest:

„Hoor, Israël: de HERE is onze God; de HERE is één! Gij zult de HERE, uw God, liefhebben met geheel uw hart en met geheel uw ziel en met geheel uw kracht. Wat ik u heden gebied, zal in uw hart zijn, gij zult het uw kinderen inprenten en daarover spreken, wanneer gij in uw huis zit, wanneer gij onderweg zijt, wanneer gij nederligt en wanneer gij opstaat”.

Dit gedeelte gaat uitdrukkelijk over de geloofsoverdracht aan kinderen. Het eerste dat ik u eruit wil aanwijzen is dat er een onomkeerbare volgorde is: „Wat ik u heden gebied zal in uw hart zijn, gij zult het uw kinderen inprenten”. Dat betekent dat niemand de liefde tot God aan

Pastorale Notitie

G. v.d. Brink

Reisjournaal (1)

Hier volgt een bladzij uit ons reisjournaal, gedagtekend: Vancouver, 24 sept. 1988.

Tijdens het bruiloftsdiner een lang gesprek gehad met mr. X, opgegroeid in Holland, nu ouderling van een Christian Reformed Church in Groot-Vancouver. Hij vertelde twee dingen, die ik niet gauw zal vergeten.

Het eerste betrof de Gereformeerde

Kerken in Nederland. Hij had met veel zorg kennisgenomen van het feit dat sommige theologen de heilsfeiten relatief stellen. Nu had hij de laatste tijd gehoord van voorgangers, die hun pastoraat lieten sloeren en een tweede inkomen verwierven door les te geven aan een middelbare school. En kennelijk verbond hij die twee verschijnselen met elkaar. We waren het er over eens dat mammonisme geen halt houdt voor de poort van het fundamentalisme: mensen als Baker en Swagert, die rotsvast geloven in de heilsfeiten, bedelen gigantische bedragen bijeen. Maar dat nam voor br. X niet weg dat wie de heilsfeiten relatief stelt, het pastoraat ondergraaft. Dan wordt de mammon veel interessanter. Toen hij zijn diepe zorg uitgesproken had, vertelde hij zonder enige pretentie dat hij met andere gelovigen reeds lange jaren eens in de maand bijeenkwam om te bidden voor de nood van de Gereformeerde Kerken in Nederland. Daar werd ik stil van.

Wat een verschil met de harde en liefdeloze manier waarop afglijdende kerken soms veroordeeld worden. Ik weet best dat er soms innig gebeden wordt om bekering van de 'synodalen'. Maar toch! Kijk naar deze bidders, die vanuit innige verbondenheid en diepe pijn, de Here indachtig maken wat Hij beloofd heeft en die zich geen rust gunnen en de Here geen rust laten tot Hij Jeruzalem weer stelt tot een lof op aarde, Jes. 62:6 e.v. Als dit er niet is, doen we maar beter om elke

veroordeling achter de kiezen te houden.

Nu iets heel anders. Br. X had het ook over de nood van de binnenstad: de drugsverslaafden, de prostituees, de aidspatiënten, zoals wij die kennen in Rotterdam.

Ik zei zoiets als: die nood is zo groot: er is geen beginnen aan! En ik vertelde van Ds. Visser die zijn Pauluskerk in Rotterdam heeft opengesteld voor verslaafden en totaal opgeslokt wordt door sociaal werk.

Br. X vertelde dat hij met een groepje kerkleden elke vrijdagavond in de binnenstad van Vancouver sandwiches uitdeelden aan verslaafden en bordeel mensen. Meer niet. Met zorg waakten ze ervoor hun bemoeienissen uit te breiden. Zo nodig verwezen ze mensen in nood naar de gemeentelijke instanties en de ziekenhuizen. Maar met glinsterende ogen zij hij: „Stel je voor, ons zaaltje zat vrijdagavond helemaal vol en prostituees en verslaafden zongen uit volle borst onze psalmen en liederen mee! Is dat niet geweldig?” Ook daar werd ik stil van. Wij zeggen: de nood is zo groot, dat we eenvoudig niets kunnen doen. Hij zei: „We kunnen niets doen. Daarom doen we maar iets”: een reach out, een uitgestrekte hand, die nodigt naar de samenkomst, waar het Woord wordt gebracht. Want zelfs met het gezicht naar deze gigantische nood zeggen we: HET WOORD MOET HET DOEN. Vandaar die sandwiches.

zijn kinderen kan overdragen als die liefde niet eerst in zijn eigen hart is. De tradities die de buitenkant vormen, raken wij gegarandeerd steeds meer kwijt in de tijd waarin wij leven en in de tijd die komt. Er zal meer dan ooit bij nodig zijn wat we hier lezen: laat het in uw hart zijn om het aan uw kinderen over te dragen. En ook uitdrukkelijk: spreek er met hen over.

In de tweede plaats valt op wat er nu eigenlijk valt over te dragen. Het gaat om het gebod van de HERE: „Wat ik u heden *gebied*”. Maar dan is de inhoud van dat gebod wel heel opmerkelijk. Het zijn niet de gebodsbepalingen van Deuteronomium, zelfs niet de Tien Woorden van Horeb. Nee, de inhoud van het gebod is: „Gij zult de HERE, uw God, liefhebben”. Het gaat dus om de liefde tot God. En dat leent zich niet voor veruiterlijking, dat valt niet te vertalen in uiterlijke tradities. Nu komen hier wel tal van praktische geboden achteraan, als uitwerking. Maar de *liefde tot God* blijft het centrum.

Vragen staat vrij

In de derde plaats treft het, dat er wat verderop (Deuteronomium 6: 20-25) gesproken wordt over de vragen waar je kinderen mee aankomen. Ik ging daar elders (1) uitvoerder op in. Hier wil ik er in elk geval op wijzen, dat vragen van jongeren *positief* te waarderen zijn. Ook als het kritische, lastige vragen zijn. Tradities verdragen geen vragen, het geloof juist wel. Tradities zijn een weergave van „zo is het nu eenmaal”, maar waar het geloof een levende zaak is valt er terdege over te praten. Bij het licht van Gods woord. Ouders hebben in dit opzicht een belangrijke taak en een unieke kans. Wij geloven, dat Gods woord het zwaard des Geestes is. Het middel om staande te blijven in een verwarrende tijd. Maar zoals met ieder wapen moet je ook hiermee om leren te gaan. En ouders hebben in dat opzicht een belangrijk voordeel boven de dominee en de mensen van de kerk. Als een dominee vertelt wat er in de Bijbel staat en hoe je de Bijbel moet gebruiken, dan bevestigt dat vaak de gedachte: dat is prettig geregeld, we hebben in elk geval mensen bij de hand die wel weten wat er in de Bijbel staat. Specialisten, die het als hun vak hebben. Maar zó is dat niet bedoeld! Ouders hebben meer kans om duidelijk te maken dat het gaat om dingen die je zelf moet kennen.

Gezag van Gods woord

Wanneer we deze dingen bespreken, moeten we het ook over het gezag van Gods woord hebben. In hoeverre kun je je kinderen nu een praktische kennis van Gods woord

overdragen? Wat is er bindend voor ons, normatief, en wat is achterhaald?

Als ik aan catechisanten het verbod op het ijdel gebruik van Gods naam duidelijk maak, dan zeg ik er altijd bij: een christen zoekt niet uit hoe ver hij kan gaan in zijn woorden, welke krachttermen nog net door de beugel kunnen. Nee, hij blijft daar zover mogelijk vandaan. Zo is het toch ook met de omgang met Gods woord? We gaan toch niet kijken wat er nog net vanaf kan, wat we nog net kunnen weglaten uit Gods woord om het belangrijkste vast te houden? We zullen de Bijbel loyaal en met vertrouwen gebruiken als een praktisch boek, dat de gezonde leer bevat, ook voor vandaag. Ik geloof niet zo in het peuteren aan de rand met het oogmerk om daarvoor de kern te beschermen. Dat heeft nog nooit gewerkt. Een bloem heeft een hart en bloemblaadjes erom heen. Het weghalen van die bloemblaadjes vergroot het zicht op de kern bepaald niet. Eerbied voor de Schepper zal er veeleer toe leiden dat we de bloem als geheel respecteren. Zo is het ook met Gods woord. Niemand loopt er schade van op als hij uit eerbied een deel van Gods woord zou gehoorzamen, dat misschien eigenlijk inmiddels anders gebruikt zou kunnen worden. De openbaring van Gods liefde in prediking en onderwijs die we in de Bijbel hebben biedt ons de betrouwbare weg tot het heil. „Alleen Gods weg kan tot het doel geleiden, zijn woord is waar en zuiver t' allen tijde. Hij is een schild, een schuilplaats in de strijd, voor al wie bij Hem zoekt naar veiligheid” (Psalm 18:9 berijmd). Waar het op aankomt is, dat we bouwen op het ene fundament. Als de een daar wat anders op bouwt dan de ander, moeten we daar maar niet te hard over oordelen. Naar Paulus' woord zal de dag wel doen blijken wat er stand houdt en wat niet (I Kor. 3:13).

Gezag van ouders

Wat is in de overdracht van het geloof het gezag van de ouders, en welke rol spelen tradities daarbij? Om te beginnen dit: ouders moeten zichzelf niet zien als mensen met een heel complex aan gewoonten, waarbij ze dan zouden gaan kijken: welke gewoonten zijn het nu waard om ze door te geven en welke zijn dat niet? Ze mogen en moeten andersom beginnen. Ouders hebben een *ambt*, een hun opgedragen taak. Kinderen grootbrengen is een *ambt*, dat God ons heeft opgelegd. Dat *ambt* houdt in om, zover het in ons vermogen ligt, kinderen van het verbond op te voeden tot volwassen kinderen van God. Bij de uitvoering van die taak hebben ouders een eigen verantwoordelijkheid. En dan is het echt niet zo, dat u

alleen maar voor mag schrijven wat duidelijk zo in de Bijbel staat. Het moet uitgewerkt, concreet gemaakt worden en dat hoort tot het *ambt* van ouders. Hoe zullen kinderen leren dat ze Gods woord gehoorzamen moeten als ze niet eerst leren hun ouders te gehoorzamen? Daarom hebben ouders ook het recht (en de plicht) om bepaalde gewoonten in te stellen in het eigen gezin. In dit blad heeft H. Algra meermalen gewezen op het belang van *betekenisvolle gewoonten* op jeugdige leeftijd, bijvoorbeeld op de lagere school. Gewoonten die wat waard zijn. Bijvoorbeeld om samen te bidden, om geregeld naar de kerk te gaan, om zelf uit de Bijbel te lezen als ze wat ouder worden. *Betekenisvolle gewoonten* houden hun waarde tot ver in het volwassen leven.

Alleen is het met gewoonten zo, dat ze nooit een nieuwe wet mogen worden. Ik bedoel: niet een wet die het zicht op Gods woord belemmert. De bedoeling is, dat gewoonten helpende structuren zijn. Transparant gemaakt, doorzichtig tot op Gods woord. Daarom verdragen gewoonten ook verandering. Er staat nergens in de Bijbel *op welk moment van de dag* je geregeld zult bidden. Ouders moeten in hun gezin maar zoeken naar gelegenheden waarbij je de benodigde rust kunt vinden.

Daniël en zijn gewoonten

Maar dat er gewoonten zijn, als helpende structuren, is wel belangrijk. Je zou kunnen zeggen, dat Daniël behouden is door de gewoonte die hij had. De gewoonte om driemaal daags te bidden met het aangezicht naar Jeruzalem. Dat wordt nergens in de Bijbel voorgescreven, maar toen de koning van Babel het bidden verbood had Daniël een gewoonte die hem overeind hield. Als hij alleen maar gebeden had wanneer hem dat spontaan inviel, dan had hij het ook nog wel een dagje uitgesteld.

Ter overweging noem ik een paar van die gewoonten. Je kunt kinderen al vroeg leren dat het geld dat ze (verdiend) hebben niet alleen voor eigen consumptie is. Hetzij voor speelgoed hetzij voor CD's. Maar dat geld ook bedoeld is om er van weg te geven. Zet daar maar vroeg een potje voor neer, dan kan dat een waardevolle gewoonte worden voor het leven.

Zoals het met geld is, zo is het met tijd. Kinderen moeten leren dat er dingen zijn die moeten wijken voor de dienst van God. De sportvereniging of de club gaan niet altijd voor. Daar hoort natuurlijk ook een geregelde kerkgang bij. Dat is een van de weinige dingen, waar de Here Jezus traditioneel in was. We lezen, dat de Here „volgens zijn gewoonte

op de sabbatdag naar de synagoge" ging (Lukas 4:16). Het is echt een bijbelse opdracht: „Laat u ook zelf als levende stenen gebruiken voor de bouw van een geestelijk huis" (I Petrus 2:5) en „Wij moeten onze eigen bijeenkomst niet verzuimen zoals sommigen dat gewoon zijn" (Hebreeë'n 10:25). De kunst is om deze helpende structuren doorzichtig te maken tot op de liefde van God. Dat wordt gezien, dat wordt herkend. Ik zie het aan de catechisanten of de ouders eigenlijk van mening zijn dat ze de kerkdiensten niet nodig hebben.

Een laatste voorbeeld: ouders moeten er ook voor zorgen dat er goede lectuur in huis komt. Het is toch een rare zaak om de verantwoordelijkheid daarvoor helemaal op de schouders van je kinderen te leggen? Als voorbeeld noem ik nu eens het jeugdblad 'Verkenning' (16 jaar en ouder), dat wij in onze kerken kennen. Weet u dat daar geen 900 abonnees op zijn? Want het is nu eenmaal geen gewoonte onder ons, dat ouders zich afvragen of er

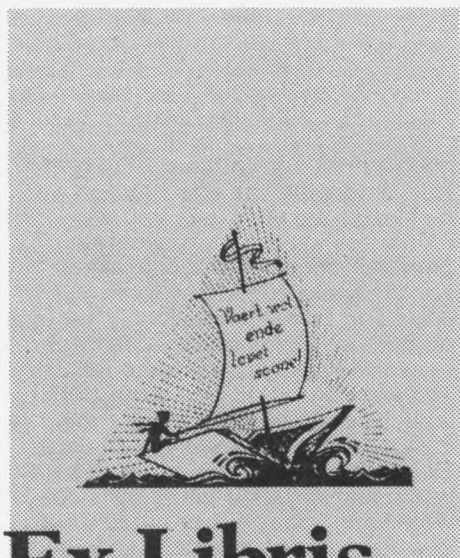
goede lectuur in huis is. Het is wel gewoonte, dat jongeren alles mogen lezen wat los en vast zit. Maar niet dat de ouders hierin eens meedenken. Ik noem dat ronduit onverantwoordelijk, en ik pin dat heus niet alleen op dit ene jeugdblad vast. Ik weet best: als er weer eens een situatie komt, waarin wij gaan 'vertrouwen' op onze eigen bladen en eigen organisaties, dan moet dáár tegen gewaarschuwd worden. Dat het 'm daar niet in zit. Maar het evenwicht zijn we bepaald kwijt.

Levende omgang met God

Tenslotte, nu al deze voorbeelden gegeven zijn wil ik nog wel onderstrepen: meer dan voorbeelden zijn het niet. Bedoeld als illustraties bij de hoge verantwoordelijkheid die het ambt van ouders met zich mee brengt. Wij mogen die voorbeelden alleen gebruiken als we ons bewust blijven, dat we gedragen worden door Christus die in ons leven regeert. Als dat de kern niet is, dan

wordt de beste gewoonte nog een traditie in de slechte zin van het woord. Dit is de kern van het Nieuwe Verbond, dat God met ons sloot: dat God zijn Geest in onze harten gegeven heeft. Dat betekent, dat je gaat willen wat God wil, van binnen uit en niet vanuit de geschreven of ongeschreven regeltjes. Herkennen we dat in ons leven, dan werkt Gods Geest in ons en dan mogen we ook wachten op de vrucht van de Geest. De Geest wil iets doen groeien in ons leven. En niemand kan deze vrucht verwachten van regels en tradities. Het is alleen de levende omgang met God, waardoor de Geest gaat werken en waardoor er vrucht gaat groeien, zodat je kunt zeggen: aan de vruchten herkent men de boom!

Noot 1: De Bijbel over jongeren, in: „In de kerk – uit de kerk", red. A.G. Knevel, Kok-Kampen, 1988.

Ex Libris

Winterlicht

Er zijn dichtbundels die direct doen denken: Hier hebben we iets bijzonders. Dat is ook zo bij: Winterlicht, geschreven door Frank Daen. Je hoeft er maar even in te bladeren en je merkt dat je te maken hebt met werk van niveau. Bovendien, het oog wil ook wat. En de bundel ziet er mooi uit: een fraaie omslag, goede typografie, een lust voor het oog van de bibliofiel. Maar ... goede poëzie vraagt inspanning van de lezer. Wie alleen houdt van licht te verteren stof, moet hier niet zijn. Goede poëzie bevat gedachten die de aandacht waard zijn en die gegoeten zijn in een vorm die getuigt van vakmanschap en persoonlijkheid.

En in deze bundel staat veel van die goede poëzie. De inhoud bestaat uit drie hoofdgedeelten. Allereerst het lange gedicht Winterlicht, dan een aantal kwatrijnen en daarna twee balladen. De winter, het laatste jaargetijde, is het beeld van de menselijke ouderdom. In de natuur volgt op de winter weer een lente, bij de mens is de winter onherroepelijk de laatste levensfase. Dit besef, dit weten slechts tijdelijk te zijn, vergankelijk, het kan de mens drukken. 'Elegische poëzie', staat er onder de titel. De dichter kláágt. Hij uit zich niet in clichétaal vol onaantastbare zekerheden, hij spreekt zijn moeiten uit en ook zijn vragen. Niet dat er geen zekerheden zijn. Ik citeer:

Heer, die mij kent in mijn zorg
om dit gedicht,
zie hoe ik gebouwd heb wentel-
trappen van gedachten
zonder de obstakels te om-
gaan,
die in Uw schepping mij struikel-
den deden,
zonder dat overbleven
ten laatste: U en ik.

En ook:

al wat is, is in God – en wij zijn
pelgrims daarheen.

Verderop lezen we:

De Heer van de schepping heeft
het reisplan uitgezet. Maar toch...
Die aarde, dat leven achter te
laten! De schrijnende breuk met
zo vele beminden. En hoe zal het
zijn daarna? „O, dat dit lichaam,
dat eens toch de aardbol verlaat,
niet over beelden beschikt waarin
het de toekomst beleven kan.”
Dat is de worsteling van de dichter. Hij weet wel: „De eeuwige

rust kent een andere tijdsformule", maar toch: „willen wij niet dat het lieve leven langer duurt?" Soms is het alsof de woorden van de psalmist doorklinken: Wat is de mens dat Gij zijner gedenkt?

Als tekenen in de tijd
betekenden wij niets.

Wij, die het leven ontvingen en
doen alsof wij

het hadden uitgevonden,
verwijtend waar we niet konden
begrijpen.

Majestueus, o God, is Uw schepping.
Heb eindeloos dank
voor die magnetron van Uw
majesteit

die het credo in ons wekt,
zodat wij U kennen en in
woorden verstaan.

Maar toch ... dit weggaan voorgoed!
En de worsteling om het onzegbare
onder woorden te brengen:

Oog in oog met dit afscheid
valt het verlossende woord mij
niet in,

blijft het onzegbare open,
terwijl mijn onwillige woorden
kopstoten als bronstige bokken
om hun plaats in de eeuwige
weiden.

Is hij, die tot aan de dood
uitleeft in poëzie
pas werkelijk dichter: geweest?
Blijft, uitgerust, zijn schedel
langer bestaan? Te vinden mijn
rest?

Met die laatste strofe ben ik niet
gelukkig. Ik heb moeite de bedoe-
ling van de dichter uit deze strofe te
voorschijn te halen. De vraag is dan

natuurlijk: Ben ik er te dom voor of is de vorm een belemmering? Maar juist in een gedicht als Winterlicht dat zo veel goede poëtische trekken vertoont, zou een meer overtuigend slot de kwaliteit van het geheel ten goede komen.

Het komt me voor dat Frank Daen vertrouwd is met het werk van onze grote dichters. Ik meen ook allerlei invloeden te herkennen. Bij Winterlicht dacht ik aan Cheops van Leopold en Thebe van Achterberg. En een woord als magnetron zou zó bij Achterberg kunnen passen. Andere namen die zich aan mij opdrongen waren Nijhoff en Hoornik. Frank Daens 'Ballade in grijs en blauw' roept gedachten op aan 'Het Veer' van Nijhoff. En er zijn ook versregels die herinneren aan 'Het uur U'. Wie daar plezier aan heeft, kan beeldspraak, ritme en rijm in beide gedichten met elkaar vergelijken.

De dichter is zo vriendelijk geweest mij enkele inlichtingen te verstrekken. Eén daarvan geef ik door: Op bladzijde 47 hoort achter **zoek hen niet meer** een punt te staan in plaats van een komma. Dan wordt het gebruik van het volgende meervoud in **bemint elkander**, beter verklaarbaar.

Tenslotte neem ik met toestemming van de dichter het laatste gedicht uit de bundel over.

Winterlicht, een dichtbundel ter gelegenheid van de zeventigste verjaardag van de dichter Frank Daen. Omvang 54 bladzijden. Uitgever De Schans, Werkendam. Prijs f 17,50.

Praxis pietatis

Het was het uur dat ieder sliep. Ik stopte aan het Hollands Diep. Het water rolde schuins naar land en kletste nijdig op de kant. De lucht was oliezoet tot brak, waar nog een snufje teer in stak en daar doorheen de geur van gras. Het rook of ik hier eerder was. Hier – dacht ik – voer mijn voorgeslacht, naast de Van Oords de Van der Jagts. (Eens drie bij Noorwegen vergaan.) Nu sta ik hier, ik stadse Haan.

Wat zijn voor mij die beelden ver: De *Digo* en de *Morgenster*, de *Klaasje* en de 't *Kan Verkeren*, de *Trijntje* en De *Tijd Zal 't Leren*. Wie kent de namen en de jaren van ouders die weer kinderen waren?

Hoe uit hun dodelijk bestaan roepen zij nu een landrot aan?

Ik heb het handelsvak begeerd, en dáar het schipperen geleerd. Men moet er praaën en laveren en ten gerief van grote heren gaat men onwillig overstag tot men aan lij meelopen mag. Maar ook zonder de oceaan ben ik tweemaal bijna vergaan. Al zijn nu gunstig tij en wind, te lang bleef ik problemen-kind.

Later, wat deed mij reizen goed, genas mijn oorlogszieke bloed. Mijn zee, het was de wolkenlucht. Mijn vliegen werd dikwijls een vlucht naar ruimte waar ik aarden kon, de vrije liefde van de zon, de liefdesroep der Helicon. De jongen uit de havenstad heeft sterk dit leven lief gehad.

Ben ik anders dan zij geweest? Hoe is het, leven uit de Geest? Betaalde ik een hoge prijs voor een onvindbaar paradijs? Ik vroeg vergeefs die sterren-nacht een antwoord voor mijn nageslacht. De nacht verliep. Ver kraaide een haan. Ik hilde niet, maar ben gegaan.

D.W.L. Milo, Nunspeet

Geest-drift

Toen wij naar de kerk van Dal-mally gingen – het was oktober jl. en het dorp stond in gloeiende najaarskleuren – kwamen gelijk met ons een paar mensen aan, wier auto geen Schots kenteken voerde. Niettemin schenen ze ons te kennen, want ze bleven op ons wachten toen wij de ouderlingen begroetten. Daarna kwamen ze met uitgestoken hand op ons toe: we kennen elkaar!

Kleine verwarring: hoe ook weer? waar ook weer? – Bij het huwelijk van onze dochter Belinda die hier woont, hebt u orgel gespeeld, Drie, vier jaar geleden. – O ja, toen moeten we elkaar ontmoet hebben. Leuk, u bent op bezoek bij de kinderen? – Ja, verre tocht, komen niet vaak. – Waar vandaan? – Van Dorsetshire, helemaal Zuiden. – Zo, jullie bent Sassenach? – Jawel. (Sassenacht, een Keltisch woord voor Sakkers, slaat op alle zuiderlingen die geen Schotten zijn.) Na wederkerige goede wensen voor een gezegende kerkdienst vonden we elk onze zitplaatsen. Een predikant uit Paisley viel in voor onze dominee, die de kerk van het eiland Mull zou dienen. En nauwelijks was de dienst begonnen of de dominee

deelde mee, dat een broeder uit Zuid-Engeland met verlof van de ouderlingen enkele woorden zou spreken. Het was een simpele geloofsgetuigenis van een vurig man, die zich door Jezus Christus had laten vinden en nu door de Geest gedreven werd. Zijn vrouw en hij waren opgegroeid als nominale leden van een Baptistenkerk, maar zonder enige diepgang. „Integendeel”, zei de man, „ik was een nog al wilde jongen. Tot mijn vrouw op een dag gegrepen werd door het lezen van de Schrift en in een groep gelovigen terecht kwam”. Het waren 'covenanters', mensen die leven in Gods verbond. *) Na drie jaar van bijbellezen en gebed was ook de man gegrepen: liet zich dopen, trad toe tot de groep gelovigen en nam deel aan de christelijke arbeid. Dit had hun leven totaal veranderd. Niet alleen gingen ze hun dagelijks werk zien als dienst in Gods koninkrijk – maar ze leerden hun hemelse Vader en hun Heiland dagelijks beter kennen, lieten zich door de Geest leiden, streden tegen hun zonden, trachtten een zout in de corrupte wereld te zijn, beoefenden de naastenliefde en... zongen dagelijks van Gods grote werken, van de

opgang der zon tot haar ondergang! Hun omgeving maakte het hun gemakkelijk, want er was een algemene 'revival' gaande, waaraan men zich moeilijk kon onttrekken zonder grote schade.

Alles een beetje ongewoon. Het leek op het Leger des Heils. Maar wel verwarmend, hartverwarmend. Je zou wensen dat in ons arme Schotland, in ons rijke Nederland, meer te zien was van de werking van Gods Geest. We keken ons groepje kerk-gangers eens aan: hoe vaak hebben we elkaar opgewekt te bidden om een revival, een geestelijke opleving, zo mogelijk een late nieuwe bloei in dit post-christelijke land? En daar komt iemand van twee dagreizen ver om ons te vertellen dat het kan, dat het mag, dat de Heere het wenst.

De predikant dankte hem, eenvoudig en hartelijk, en de dienst ging verder. Maar er werd anders geluisterd, anders gezongen. Er was iets blijven hangen van het getuigenis. We zongen: 'Ik hef mijn ogen op naar de bergen – mijn hulp is van de Heere'; wat hier een geliefde psalm is. Daarna 'Hoe lieflijk zijn uw woningen' en 'O God van Bethel, door wiens hand uw volk steeds is gevoed' (Gen. 28); ook 'Ik schaam mij niet de Heer toe te behoren' (2 Tim. 1). De slotzang was the old hundredth 'Alle mensen die de aarde bewonen, prijst de Heere'. Alles samen twee en twintig couplet-

ten, staande gezonden.

Achter uit het kerkje klonk een prachtige sopraan, die het hele groepje opvoerde; en een heldentenor zong met geestdrift. Onze mensen gingen ook anders en beter zingen, overtuigd en overtuigend. Onze oude Margareth met haar gebroken sopraan kreeg weer de toon van vroeger; Dorothy, die vandaag niet orgel speelde, kwam met een goede altstem naar voren – ook al zo'n vrouw die het meent, als ze zingt. En dan waren er vaste en toevallige kerkgangers, die het vandaag troffen; en de ouderlingen, van wie nooit veel geestkracht uitgaat, maar die trouw op hun post zijn – ze zóngen vandaag. En ja, onze vroegere kosteres, slecht ter been, ook in haar zang onvast, hangt er meestal een terts of wat tegen aan... ze zong met overgave. (Een vrome ziel, zorgt levenslang voor haar geestelijk gebrekkige tweelingbroer). Dit alles vanwege het ongewone getuigenis! Wat dacht u, zouden we dit echt-paar na kerktijd niet op de koffie hebben genodigd? Ja dat hebben we. Ze wilden graag en ze brachten grote zegen mee in ons vakantie-stulpje. Ze vertelden van de grote werken Gods in dat verre Dorset. Hoe de kern van gelovigen, „door de Geest gedoopten”, zich snel uitbreidt. Als of een vuur door Zuid-Engeland laait. Hoe er duizenden mensen naar de kerk gaan en 'op maandag geloven': practiserende doordeweekse christenen zijn geworden. Ze stalden heerlijke schatten van Gods Woord uit, waarin ze doorkneed bleken te zijn; geen bezeten Jehova-getuigen, maar mensen die uit de Geest zijn gaan leven. Met glanzende ogen spraken ze over een nieuwe hemel en een nieuwe aarde, over gerechtigheid, zuivere naastenliefde, het einde van alle zonde en goddeloosheid, en vrede op aarde. Om God te mogen zien en zijn Zoon en de profeten! Wij dachten aan Paulus, die in

Efeze een dozijn discipelen ontmoette, aan wie hij vroeg: hebben jullie ook de Geest ontvangen? (Hd. 19). Daar hadden die mensen nog nooit van gehoord. Ze waren gedoopt „met de doop van Johannes”, dat wil zeggen dat ze niet alleen als proselieten tot de groep van 'de Weg' waren toegetreden, maar bovendien ernst maakten met hun bekering; een dubbele doop dus, zoals door de secte der Essen in Kumran werd gepreikt. Maar ondanks deze dubbele doop waren ze nog niet aan de kennis van de Geest toegekomen. Geen wonder, want hun leraar was Apollos geweest, die zelf (18:25) ook nog veel onderwijs bleek nodig te hebben. Maar toen Paulus dit dozijn overdoopte en de handen oplegde, kwam de Geest over hen en gingen ze zelf van de grote werken Gods profeteren. Toen ontwikkelden ze zicht tot die kerk, wier werken en inspanning en volharding en getuigenis en strijd tegen het rijk van de Satan bij God de Heer bekend werden (Openb. 2). Een kerk, die tot grote hoogte steeg.

En wij dachten met dankbaarheid aan die kernen, die overal ter wereld uitblinken in geestdrift. Lichten Gods, die andere lichten aansteken. In het Zwitserse Huémoz, in het Franse Taizé, in het Nederlands Eck en Wiel. De EO heeft soms verrassende voorbeelden. In Haarlem worden samenkomsten gehouden – meldt men ons – waar mensen uit verschillende kerken studeren, profeteren en zingen. In onze eigen kleine thuiskerk is onlangs, naast twee bijbelkringen, een speciale jeugdbijbelkring gevormd. Er zijn 'wolkjes als eens mans hand' te zien aan de hemel. Het begint te leven; ondergronds misschien maar ondergronds vuur is ook vuur en komt eenmaal voor de dag. Waar de Geest werkt worden willoze en onwillige schepsels beziel. De velden zijn wit om te oogsten. Alleen ons gebed is nodig om arbeiders, die de

wereld verbeteren en bij zichzelf beginnen. En naast de Bijbel beschikken we vandaag over planken vol goede boeken, handleidingen die ons nader en breder onderwijzen en de weg doen vinden bij onze bijbelstudie.

We kunnen van brood alleen niet leven. Om geestelijk overeind te blijven moeten we de Bijbel lezen, van voor naar achter en van achter naar voor. Om een lichtje in de wereld te zijn moeten we aansluiting op de netspanning van de Geest hebben. Hoe? Die Geest komt altijd met het Woord mee. Het ligt er maar aan of we onze handen uitsteken. Of we bidden. En leren we eenmaal onze handen uit te steken, dan blijkt heel onze omgeving op ons te wachten: dat wij als nuttige instrumenten Gods aan de vernieuwing van deze schepping deelnemen. De een door ziekenbezoeken: hij krijgt er spoedig slag van te luisteren en heeft Gods antwoorden bij de hand. De tweede door sociale of opvoedkundige of speciale adviezen, waar die nodig zijn. De derde door zijn ambtswerk in de gemeente. De vierde door op haar huisgezin goede acht te geven, door weduwen en wezen te kleden, of in gebroken huwelijken de steun en wijsheid van Gods Woord te brengen. De vijfde door dagelijks tijd te reserveren voor gebeden ten behoeve van allen die dat nodig hebben. De elfde door zijn lezers te dienen met vruchten van gelovige studie. Deze allen vormen samen het lichaam, waarvan Jezus Christus het hoofd is. Ze zijn zoutend zout, lichten op kandelaars, leesbare brieven van Gods blijde boodschap, stormvogels van de Geest: om een wereld te redden van de ondergang. Dat was de boodschap van twee getuigen uit Dorsetshire.

*) De uitdrukking gaat historisch terug tot 1580 en 1640.

D. Holwerda, Zuidhorn

Een christelijke gedragsregel (2)

Van de handelende persoon naar de verrichte daad

Men ziet uit het aangevoerde materiaal, dat de hier genoemde kwaliteiten (betrouwbaar // eerlijk; waardig // eerbaar) allereerst en meest op personen worden betrokken; pas van daaruit ook op de daden van zo gekwalificeerde figuren. Dat laatste is ook hier het geval. Men zou het zo kunnen stellen: de **gelovige**, in Christus gereinigd van de zonde, moet in **al zijn daden** zich betrouwbaar // eerlijk, waardig // eerbaar betonen, ja op alle mogelijkheden zó bezig te zijn bedacht wezen.

A II c

We gaan nu naar **A II**, waar Paulus onze aandacht richt op de vraag: hoe komt ons doen bij **onze omgeving** over, wat denken en zeggen **de mensen** ervan?

Wat **c** betreft: het woord 'deugd' als weergave van 'aretè' heeft het na-deel, dat het bij ons vrijwel uitsluitend **ethisch** getint is. Slechts in enkele uitdrukkingen, als b.v. „dat doet mij deugd (= goed)”, ziet men nog, dat het oorspronkelijk ruimer was. Wat overigens ook blijkt in het werkwoord 'deugen' en in het bij-

voeglijk naamwoord 'deugdelijk'.

Welnu, die breedte heeft 'aretè' ook. Het woord duidt **hoge kwaliteit** aan. Als hoedanig van personen gebezigd, kan het o.a. 'flinkheid, dapperheid' betekenen.

Nu ziet men hier echter een verschuiving optreden van het objectieve naar het subjectieve: men gaat het woord ook gebruiken voor **het aanzien** dat men zich door z'n voortreffelijke kwaliteiten of gedrag verwerft^{2a}. In het NT is dat ook het geval. Daar vinden we het woord behalve hier alleen nog in de brieven van Petrus.

In I 2, 9 komt het voor in een citaat uit Jes. 43, 21, waar sprake is van „Gods lof verkondigen”. De LXX gebruikt daar voor ‘lof’: ‘aretè’. En U ziet meteen, hoe dicht we daar raken aan onze tekst, waar ‘aretè (c)’ gecombineerd wordt met ‘epainos’ (= lof, d).

In II 1, 3 treffen we het woord aan gecombineerd met ‘doxa’ (= heerlijkheid, luister; of: eer).

In genoemde beide teksten gaat het over de ‘aretè’ van God, resp. van Christus. In II 1, 5 echter – waarover straks nader – gaat het over ‘aretè’ van ons, mensen, evenals dat in Fil. 4, 8 het geval is.

Nu, in onze tekst is ook – gezien de hele context **A II** – dat subjectieve element in het spel. De vraag is niet zozeer: welke intrinsieke waarde heeft een persoon of diens handeling?, maar veeleer: hoe hoog slaat men die aan? Vandaar mijn weergave: „iets dat men hoog schat”.

A II b 'eufèmos'

De parallelie met **d** is bepalend voor de interpretatie van **b**. De weergave ‘welluidend’ (NGB, zakelijk dezelfde als in de Stat.-vert.) is daarom te verwerpen. Men moet zijn licht opsteken bij 2 Cor. 6, 8, waar het corresponderende zelfstandige naamwoord (‘eufèmia’) gebruikt wordt in de zin van ‘goed gerucht’, d.w.z. goede naam en faam. Eigenlijk betekent het woord ‘eu-fèmos’ heel letterlijk ‘van goede faam’.

Tweeërlei weegsteen?

Ik zou me kunnen voorstellen, dat, wanneer iemand de vereisten sub **A II** leest, hij geneigd is Paulus te vragen: „Wat nu, Paulus? Tracht u nu toch mensen te behagen?” (vgl. Gal. 1, 10; 1 Thess. 2, 4). Toch is het niet zo, dat de apostel hier in **A II** op een **princièel ander** spoor ziet dan in **A I**. Veeleer geeft hij onder **II** het maatschappelijk te verwachten effect van onze handelingen aan, als ze genormeerd zijn volgens **I**. Eén blik in Rom. 13, 3 kan dat duidelijk maken voor **d**: „Wilt gij zonder vrees voor de overheid zijn? Doe het goede; dan zult gij lof van haar ontvangen”. Paulus verheft het oordeel van mensen niet tot norm voor ons handelen; maar hij rekent er wél op, dat ons aan Gods evangelie genormeerde gedrag ook in onze niet-christelijke omgeving gewaardeerd zal worden.

Zo wijst ook Petrus op de mogelijkheid, dat mannen die zich in eerster instantie niet aan het evangelie gewonnen gaven toch “**de reine godvrezende wandel**” van hun gelovig geworden vrouwen “**opmerken**”; en dat ze zó, door **dáden** en niet door woorden, alsnog voor Christus gewonnen worden (I 3, 1.2).

„Het geloof levert kwaliteit” zegt deze zelfde apostel (II 1, 5)³, het

kweekt **goede eigenschappen** aan, waar de maatschappij van profiteert; die ook **opvallen**, zodat men zegt: „he, wat hebben wij in die christenen toch **flinke medeburgers** getroffen; en wat zijn dat **geschikte** lui” (vgl. Fil. 4, 5 „uw geschiktheid zij alle mensen bekend”).

Zelfs een tegenstander van het evangelie, die graag kwaad ervan spreekt, zal ‘bijdraaien’ (dat staat er eigenlijk), wanneer het **gedrag** van christenen hem anders te zien geeft dan hij verwacht had, Tit. 2, 8. En slaven moeten het hun meesters **naar de zin** maken, niet protesteren, niets wegnemen, maar alle **goede trouw** betonen, om zo de leer van God, onzen Redder, in alle opzichten **aantrekkelijk te maken** (‘te versieren’ staat er letterlijk), v. 9.10.

Zo’n gedrag, dat ook niet-christenen ervaren als maatschappelijk waardevol, beveelt Paulus dan ook rustig aan⁴. Sterker nog: als hij in 1 Tim. 3 vereisten opnoemt voor candidaats-ouderlingen, dan vinden we daaronder ook deze: „dat hij **een goed getuigenis moet hebben van hen die buiten zijn**” (v. 7). Het is toch ook een van de rijkste ervaringen in ons leven, als ons geloof in onze daden zo’n uitstraling naar ‘buiten’ blijkt te hebben, dat wij de waardering en sympathie van niet-gelovigen, tussen wie wij leven en werken, winnen.

B b 'paralambanoo'

Het woordt dat de apostel onder **B b** gebruikt zou op zichzelf heel goed op het ‘opsteken’ van iets uit anderen **lessen** kunnen slaan. In die zin komt het bij Paulus zelfs vaak voor. Intussen geloof ik, gezien de correspondentie op ‘zien’ in **B d**, dat Paulus ditmaal het oog heeft op het ‘overnemen’ – eigenlijk is dat de heel letterlijke vertaling van het woord! – van **gewoonten** die men van den apostel had ‘afgekeken’. In dié zin vinden we het woord in Mc. 7, 4, waar eigenlijk staat: „en zo zijn er nog veel meer gebruiken die ze hebben overgenomen om aan vast te houden”. En men verstaat het woord ook wel het best zo in 2 Thess. 3, 6: „de overlevering die gij van ons **ontvangen** hebt”, gezien wat volgt in v. 7: „gij weet immers zelf, hoe ons **voorbeeld** behoort gevolgd te worden”.

Inderdaad heeft Paulus juist met zijn **voorbeeld** zijn leer in sterke mate ondersteund. (Ook zijn medewerkers Timotheüs en Titus wekt hij op dat te doen, 1 Tim. 4, 12; Tit. 2, 7.) Meermalen horen we van hem dan ook de oproep „doet zoals ik jullie heb voorgedaan”. Behalve hier – en vgl. ook v. 9 – lezen we die in 1 Cor. 4, 16 en 11, 1.

Trouwens ook in Filipp. 3, 17! En zo blijkt in 4, 9 de ring zich te sluiten van de pericoop die in 3, 17 begon.

Noten

2a) Dit verschijnsel is te verklaren uit het feit dat de oud-griekse maatschappij en z.g. ‘shame-culture’ was, d.w.z. een samenleving waarin iemand waard was wat men hem waard **vond**. Zie daarover E.R. Dodds, **The Greeks and the Irrational** (Sather Classical Lectures 25), Berkeley-Los Angeles 1951, 17-8; S.L. Radt, **Zo herkenbaar – en toch ook weer niet** (Afscheidscollege RUG), Groningen 1988.

3) De vertaling „schraagt door uw geloof de deugd” (NBG) acht ik niet juist. Veel slechter nog is de Willibrord-vertaling „om uw geloof te voeden met deugd”. Het werkwoord dat Paulus hier gebruikt betekent ‘toeleveren’ (vgl. 2 Cor. 9, 10; Gal. 3, 5); in de NBG resp. vertaald met ‘verschaffen’ en ‘schenken’. Waar het hier om geestelijke kwaliteiten gaat, zou ik willen vertalen: ‘aankweken’. Dus: „kweekt door uw geloof flinkheid aan”. Door je geloof moet je een ‘puike’ kerel worden.

4) In dit verband noem ik ook het doorgaans misverstande 1 Tim. 2, 2 „opdat wij een stil en rustig leven mogen leiden”. Men denkt vaak, dat bedoeld is: opdat de kerk dank zij het optreden van de overheid **een politiek stabiel en rustig klimaat mag vinden**, waarin ze zich kan ontplooien. Maar wanneer men de hier gebruikte termen natrekt, komt men tot de conclusie, dat het Paulus erom begonnen is, dat **de christenen** zich binnen de maatschappij van hun dagen **kalm en rustig zullen gedragen**; dat overheden en medeonderdanen zullen merken: wij hebben in die christenen niet met oproerkraaiers te maken. Ik wijs ter adstruatie op 1 Tess. 4, 10-12 „wij vermanen u, broeders, ... er een eer in te stellen **rustig te blijven** en **uw eigen zaken te behartigen** (d.w.z. zich niet bemoeien met dingen waar men niets mee nodig heeft; met name: zich niet laten meetrokken in subversieve activiteiten) ..., **opdat gij u fatsoenlijk gedraagt tegenover hen die buiten zijn...**”. (Voor de hier gegeven interpretatie van ‘eigen zaken behartigen’ verwijs ik naar het woord ‘allotriepiskopos’ (eigenlijk: iemand die zich met anderen zaken bemoeit) in 1 Petr. 4, 15. Deze figuur staat daar in het gezelschap van ‘moordenaar, dief en boosdoener’.)

T. Hoekstra, Zwolle

Uit de school geklapt

van september '35 tot juni '38 studeerde ik middelbaar engels a. de lessen werden gegeven in het gymnasium aan de laan van meerdervoort te den haag. het was een zich deftig voordoend gebouw: de stortbak van de wc had dan ook twee trekkers, er hing een stukje ivoorkarton naast waarop in deftige drukletters stond: "voor grote spoeling gebruike men de lange trekker voor kleine spoeling gebruike men de korte trekker" een vermoedelijk iets minder deftig iemand had eronder geschreven: "in geval van twijfel wende men zich tot de rector".

moraal:
ga niet bij het onderwijs,
en als u toch bij het onderwijs gaat
wordt dan liever geen rector.

Dit "gedicht" van Cees Buddingh is een aardig voorbeeld van de manier waarop veel mensen tegen het onderwijs aankijken. De moderne literatuur levert in het algemeen weinig dat bijdraagt tot verheven gedachten over het schoolleven. Ik noem: De ziekte van Lodesteyn door Levi Weemoedt en Het Rookoff door Tessa de Loo. Misschien kent u ook: Erepijs, een boekje van Jan Siebelink. En wie heeft gelezen hoe Maarten 't Hart zijn ervaringen als leraar beschrijft, zal denken: "Je mag wel gek zijn als je leraar wordt." Ik heb bovendien een paar krantekoppen verzameld: Straks staan alleen nog kneuzen voor de klas! Leerlingen maken je af! Goede leerkrachten haken af. Het onderwijsstelsel wordt afgebroken! En de voorzitter van het Nederlands Genootschap van Leraren zei kortgeleden in een toespraak: "Het onderwijs is dood-ziek."

Het gaadt niet goet met de sgoollen en het onderwejs

Heel veel mensen zijn ervan overtuigd dat het niet goed gaat met het Nederlandse onderwijs. Volgens de laatste berichten wil minister Deetman dat leraren binnenkort weer fluitend naar hun werk gaan, maar voorlopig ziet het daar niet naar uit. Heel wat oudere leraren hebben geprofiteerd van de D.O.P.-regeling. D.O.P. betekent: Doorstroming Onderwijzend Personeel. Minister Deetman bezuinigt! Wij vragen ons wel eens af: Doet hij ooit iets anders? Eén van de mogelijkheden om te bezuinigen was: ervaren, maar dure leerkrachten met vervroegd

pensioen laten gaan en in hun plaats beginnende, maar goedkope opvolgers benoemen. Onze taal is weer met een woord verrijkt: naast Vutters kennen we nu ook Doppers. Sommige van die collega's snakten naar het einde, andere ondergingen hun afscheid met gemengde gevoelens. Daarover hoop ik later iets te vertellen. De rector keek deze week somber. Hij vond dat die Doppers groot gelijk hadden gehad met af te haken. Want de toekomst zag er niet zo mooi uit, had de rector op een vergadering gehoord. Hij vroeg zich ook af: Zullen er over enkele jaren nog bekwame jonge mensen te vinden zijn die leraar willen worden?

Ga niet bij het onderwijs

Het lijkt erop dat veel jonge mensen de raad van Buddingh opvolgen. Voor de zomervakantie heb ik in enkele hogere klassen van het VWO gevraagd: "Wie van jullie wil later bij het onderwijs gaan werken?" Reactie: niemand! "En waarom dan niet?" Er kwamen allerlei antwoorden. Zo in de trant van: "Als ik zie hoe sommige leraren gepest worden..." Of: Het lijkt me een hondebanaan; hard werken voor een klein inkomen. Het bedrijfsleven betaalt veel beter." Een enkeling meteen wat sarcastische inslag zei: "Ik ga liever een echt vak leren." Nee, leraar worden is niet "in". En ik kan daar begrip voor hebben. Het aanzien van het beroep is flink gedaald, onder andere door de bezuinigingsmaatregelen van de huidige minister. Wat is nou eigenlijk tegenwoordig een "leraar"? Men kan zich bij dat woord nauwelijks nog een voorstelling maken. Het is iemand die les geeft, maar dat is dan ook alles. Over studie, over bevoegdheid en capaciteiten zegt het woord niets. "Waarom zal ik leraar worden? Wie heeft nog waardering voor dat beroep? Leraren klagen zelf steen en been, ze worden onderbetaald en ze zijn te zwaar belast. Mij niet gezien!" Zo is de reactie van veel jongeren.

Hebben ze ongelijk? Ja, zeg ik. Er wordt terecht veel geklaagd. Het beleid dat minister Deetman voert, is de naam beleid nauwelijks waard. Maar toch...! Toch is het een prachtig vak, dat leraar zijn. Het overgrote deel van mijn collega's oefent het vak uit met hart en ziel, met ijver en enthousiasme. Ze zouden geen ander werk willen, al klagen ze soms nog zo hard. Alleen: als geld verdienen voor jou het belangrijkste is, ga dan nooit bij het onderwijs!

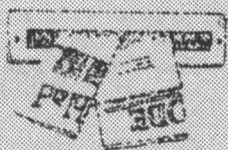
Word liever geen rector

Ja, de rector keek somber. Hij was naar een vergadering geweest en had daar het een en ander gehoord over toekomstplannen. Het "beleid" is: bezuinigen. Tegelijk zijn er nog wat zwakke naklanken van Van Kemenades ideaal: de midden-school. Een ideaal dat gelukkig nooit werkelijkheid is geworden, maar dat nu toch nog voor een deel terug te vinden is in de plannen voor de "basisvorming": alle leerlingen in de eerste drie klassen van het voortgezet onderwijs moeten les krijgen in dezelfde vakken. Maar het mag géén geld kosten, heb ik begrepen. Bezuiniging gaat vóór alles. En men wil nu "economisch" werken. Dat betekent allereerst grote, heel grote scholen. Een protestantse school moet maar fuseren met een rooms-katholieke of zelfs met een zogenaamd neutrale school. Hoe groter, hoe zuiniger, zegt men. Vroeger heb ik op de h.b.s. geleerd dat er in de economie een "wet van de afnemende meeropbrengst" is, maar dat zal nu wel verouderde kennis zijn. Wij leerden ook dat de subjectieve waarde van een goed veel hoger kan zijn dan de objectieve waarde. Geldt dat dan niet speciaal voor het onderwijs? De rector had ook dingen gehoord over wat leraren in de toekomst te wachten kan staan. En hij vertrouwde me toe dat zijn somberheid verband hield met de vraag: "Hoe vertel ik het de leraren en de ouders?" De zorgen van een rector zijn vele.

Wij hebben jong volk nodig

Het is mijn bedoeling een reeksje te schrijven over wat er zo al op school te beleven valt. Misschien kan ik daarmee bereiken dat het negatieve beeld over het vak van leraar wat verandert. Want: wij hebben jong volk nodig! Dat zei Droogstoppel al en ik neem die woorden over. Ik hoop dat leerlingen bij het overwegen van een beroepskeuze niet bij voorbaat het onderwijs doorstrepen. En ook de ouders hoop ik te bereiken. Zij zouden wellicht eens wat stimulerend kunnen werken. Zij laten hun kinderen toch niet alleen maar naar school gaan om daar een diploma te halen als een soort entreebewijs voor hogere salariskringen?

Uit het Weekblad van het Nederlands Genootschap van Leraren knipte ik eens een plaatje. Dan ziet u hoe de buitenwereld niet alleen een wat minder gunstig beeld van ons onderwijs heeft, maar dat er in de kring van leraren ook wel eens een wat negatieve voorstelling leeft over ouders en leerlingen. En in elk geval is het een humoristische noot in dit geheel.

Persschouw

O. Mooiweer, Enschede

De kerk (II)

De les van de ganzen

„Een Engels predikant schrijft in zijn kerkblad over een „intrigerend natuurverschijnsel”, namelijk een koppel wilde ganzen die in een V-formatie vliegen. „Toen een groep luchtvaartdeskundigen dit verschijnsel bestudeerden, deden zij een interessante ontdekking.

Als de ganzen in de bekende V-vorm vliegen, geeft elke vogel door het klapwieken van zijn vleugels een stuwende invloed aan de vogel vóór hem en achter hem en op zijn beurt ondervindt hij dezelfde werking van de andere. Men heeft berekend dat deze kracht ze ongeveer 70% meer vooruitbrengt, zodat de ganzen als een **groep** verder kunnen vliegen dan één alleen. Als een gans zich uit de formatie losmaakt om op eigen kracht te vliegen, **geeft** hij niets en **ontvangt** hij niets.”

De toepassing van deze les kan ieder voor zichzelf wel maken, vooral wanneer wij daarbij denken aan het Engelse spreekwoord: „Vogels van enerlei gevederte vliegen samen.”

Hoeveel te meer geldt dit wanneer, bij alle individuele verschil, sprake mag zijn van de „enigheid des geloofs”!

Onze wereld is erg individualistisch ieder voor zich. Een christen moet zich echter niet naar de tijdgeest voegen, maar op zijn hoede zijn voor haar beïnvloeding. U moet er eens op letten hoe vaak u in de Bijbel het woordje 'elkander' tegen komt. Het betekent geven en ontvangen. Misschien heeft onze houding wel enige korrektie nodig!” Dit stukje knipten wij uit GETROUW - Orgaan van de ICCG. Het sluit aan bij een vorige persschouw waarin duidelijk gewaarschuwd werd tegen het monster van het individualisme. Verder commentaar overbodig!

P.J. van Kampen, Eck en Wiel

Bij nader inzien

3. Grensoverschrijdingen

Het probleem met magie is niet of ze functioneert, maar dát ze functioneert. Wij heksen weten van vieren.

Onze feesten zijn goed en geweldig. Heks betekent dat je bedolven kennis in je hebt, dat je je van je eigen energieën bewust wordt, over magie beschikt. deelnemers aan 'wicca'

Kan het?

Wie de tegenwoordig zo veel voorkomende literatuur over 'het magische' doorneemt zal getroffen worden door het steeds weerkerende geloof dat je op diepere wijze deel kan krijgen aan de werkingen en de krachten van de natuur.

De 'nieuwe heksen' bijvoorbeeld geloven in de effectiviteit van hun rituelen; en met bepaalde reserves geloof ik persoonlijk ook dat hier energieën en krachten kunnen worden aangeboord.

Mag het?

Anders dan de heksen en de nieuwe magiërs ben ik echter niet van mening dat het hier om gewettigde dingen gaat. Voor wie in de Here gelooft geldt dat hij/zij luisteren moet naar het woord van God. En dan valt op hoe véél in de Bijbel over dit soort dingen gezegd wordt. Hieronder gewoon maar eens een opsomming van relevante teksten, over magiërs, spiritisten, natuuraanbidders, enz.

Rondom Israël

In de landen rondom Israël werd, in de tijd van het Oude Testament, veel gedaan aan magie, voorspellen van de toekomst, etc. Ook werden er, voor diverse doeleinden, geesten opgeroepen. We lezen dan meest van 'tovenaars'. In Egypte kwam dat voor: vgl. Exodus 7:11; 7:22 en 8:18. Ook in Babylonië en Assyrië: vgl. Ezechiël 21:21; Daniël 1:20; 2:2, 10, 27; 4:7; 5:7, 11, 15. Jesaja 47:9-13. Ook in het oude Griekenland en Rome kwam dit soort praktijken voor, vgl. Homerus' *Odyssee*, boek IX. De Kanaänitische volken deden er ook aan mee. Het hele occulte terrein staat *niet* op gespannen voet met het heidendom!

Maar Israël zelf...

Het volk Israël mocht daar echter *niet* aan meedoen. Temidden van

teksten die op breder terrein betrekking hebben noem ik:

Exodus 22:18

een tovenares zult gij niet in leven laten.

Leviticus 19:31

gij zult u niet wenden tot de geesten van de doden of tot waarzeggende geesten, gij zult hen niet zoeken, om u met hen te verontreinigen: Ik ben de HERE, uw God.

Leviticus 20:6, 7

En iemand die zich tot de geesten van doden of tot waarzeggende geesten wendt om die overspelig na te lopen – tegen zo iemand zal Ik mijn aangezicht keren en hem uit het midden van zijn volk uitroeien. Heiligt u dan, en weest heilig, want Ik ben de HERE, uw God.

Leviticus 20:36, 27

Weest Mij heilig, want heilig ben Ik, de HERE, en Ik heb u afgezonderd van de volken, opdat gij Mij zoudt toebehoren. Wanneer een man of een vrouw door zich de geest van een dode laat spreken of een waarzeggende geest bezit, zullen zij zeker ter dood gebracht worden; stenigen zal men hen, hun bloed is op hen.

Deuteronomium 18:9-13

Wanneer gij gekomen zijt in het land dat de HERE, uw God, u geven zal, dan zult gij niet leren doen naar de gruwelen van die volken. Onder u zal er niemand worden aangetroffen, die zijn zoon of zijn dochter door het vuur doet gaan, die waarzeggerij pleegt, geen wichelaar, uitlegger van voortekenen, of tovenaars, geen bezweerder, niemand die de geest van een dode of een waarzeggende geest ondervraagt of die de doden raadpleegt. Want ieder die deze dingen doet is de HERE een gruwel, en terwille van deze gruwelen drijft de HERE, uw God, hen voor u weg. Gij zult onberispelijk staan tegenover de HERE, uw God, want deze volken, die gij verdrijven zult, luisteren naar wichelaars en waarzeggers, maar u heeft de HERE, uw God, dit niet toegelaten.

Wel of niet?

Een aantal Israëlieten houdt zich aan Gods opdracht, anderen niet.

Wel

Saul. zie 1 Samuël 28:3

Hiskia zie 2 Koningen 18:4-6

niet

Saul. zie 1 Samuël 28:7,8

Manasse
1 Koningen 21:1-15
2 Kronieken 33:1-9

Josia. 2 Koningen 23:3-16, 24, 25
2 Kronieken 34:1-7

N.B. Deze teksten zijn slechts een greep uit de mogelijke Schriftplaatsen!

Gruwelen en Straf

De term 'gruwelen' valt geregeld, als het gaat om zulke praktijken (net als b.v. het nuttigen van onrein voedsel en het aangaan van tegen-natuurlijke seksuele relaties. Deut. 7:25, 26; Deut. 12:30, 31; Deut. 18:9, 13; Deut. 27:15; Deut. 32:16, 17; Ezra 9:11. Vooral in Jesaja, Jeremia en Ezechiël komt dit woord veel voor.

Maar Gods straf hierop is duidelijk; God wil dit niet; de doodstraf staat op zulk gedrag. De duidelijkste tekst is, naast al eerder genoemde teksten, 1 Kronieken 10:13, 14.

„Zo stierf Saul, omdat hij de HERE ontrouw geweest was, omdat hij het woord des HEREN niet in acht had genomen, ja, zelfs de geest van een dode ondervraagd en geraadpleegd had, en niet de HERE had geraadpleegd. Daarom doodde Hij hem en deed het koningschap overgaan op David... (Was het zonde ten dode? zie 1 Johannes 5:16).

En dus...

Wie bezielt wat de (heel ruim genomen) occulte en New Age-lectuur over dit hele terrein zegt merkt op dat er sprake is van een duidelijke tweedeling: die van het zichtbare tegenover het onzichtbare. Of, als men dat zo wil zeggen, de tegenstelling tussen het geestelijke en materiële. Die tegenstelling zien we ook al veel eerder, in de Oosterse religies, in de gnostiek, in de hele esoterische traditie.

In de Bijbel zie je óók een tweedeling, maar die gaat een andere kant op. Daar gaat het steeds over de tegenstelling tussen een heilige God en een onheilige mens. In de Bijbel blijkt dat er inderdaad een geestelijke wereld is. Maar die geestelijke wereld is als zodanig in twee delen te onderscheiden: een wereld die van God is, die de Here dient. En een wereld die aan de Schepper vijandig is. Nagenoeg alle teksten die ons mensen tegen magische praktijken waarschuwen doen dat omdat we zo met die (inderdaad aanwezige, maar aan God vijandige) geestelijke machten in aanraking komen. Met gevolgen, die kennelijk psychisch, maar ook geestelijk – in onze relatie tot God rakend – verstaan kunnen worden.

W.J. Moggré, Hilversum

Vindt u ook niet?

Ze kwam binnen en begon uitvoerig te vertellen over de problemen die ze had met haar man. „Ik heb zo'n moeite met hem, dokter” en ze schetste me zijn onaardige karaktertrekken, de dingen die hij steeds verkeerd deed, hoe moeilijk zij het had in de relatie met haar man. En steeds onderbrak ze haar relaas met de vraag: vindt u ook niet? En ja, ik kon niet veel anders dan haar gelijk geven; als de zaken er werkelijk zo voor stonden, als haar man echt zo'n boeman was als zij me voorspiegde, dan had ze het wel erg slecht getroffen met deze echtgenoot, dan had ze het heel zwaar.

Daarbij kwam nog dat ze 's zondag naar verschillende kerken gingen. Zij had heel bewust een keuze gemaakt, hij was gebleven waar hij was, en dat gaf natuurlijk ook weer de nodige problemen. Al met al, ik had echt met haar te doen. Dat duurde evenwel niet lang, want korte tijd later kwam de man bij me. En ook hij had zijn verhaal. Over zijn vrouw: hoe zij het hem onmogelijk maakte om aardig te zijn, hoe ze het hem onmogelijk maakte om te zijn zoals hij graag wilde. Zelfs stond ze het contact met zijn kinderen in de weg. Ook met hen kon hij niet omgaan zoals hij het zich voorstelde. Ik begreep toen dat ik ook de man best gelijk wilde geven en als hij me zou vragen: vindt u ook niet?, dan zou ik hem dat zeker hebben gezegd. Eigenlijk, achteraf, misschien

wel liever tegen hem dan tegen zijn vrouw.

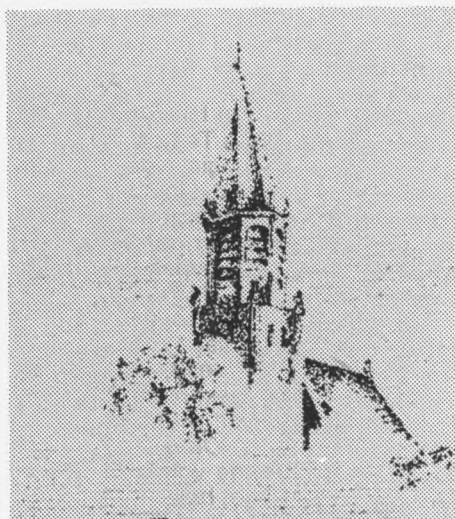
Soortgelijke situaties komen in de hulpverlening veel voor. De hulpvrager wil graag dat de hulpverlener door zijn bril naar het probleem kijkt. En bijna altijd ligt de oorzaak van het probleem dan bij de ander. De hulpzoekende wil dan zijn gelijk, soms zelfs zijn gram halen via de hulpverlener. En als deze niet aan die vraag kan voldoen, ja, dan deugt die hulpverlener niet. Dat is, menselijk gezien, goed te begrijpen, maar op die manier geef je geen hulp; integendeel.

Wanneer mensen mij nu in zo'n situatie vragen: vindt u ook niet?, dan zeg ik eerder: ik vindt helemaal niets, bovendien is het ook helemaal niet zo belangrijk wat ik vind, het is veel belangrijker dat u het samen weer vinden kunt.

Ik zou dit ook bijbels kunnen illustreren. In 1 Cor. 12 willen de verschillende stromingen in Corinthe ook van Paulus horen wat nu eigenlijk het beste is: spreken in tongen of iets anders? Maar daar trapt Paulus niet in. Hij wijst een betere weg. En dat is 1 Cor. 13.

Jaren later kwam ik eens één van de kinderen van bovengenoemd echtpaar tegen. Ik heb toen gezegd dat hun gaan naar verschillende kerken voor mij meer een demonstratie was van de gespletenheid in hun huwelijk dan van werkelijk religieuze verschillen. Als de liefde zoek is...

Vindt u óók niet?

Kerknieuws

Ned. Geref. Seminarie te Amersfoort

Voor het candidaatsexamen Theologie is geslaagd de heer J.J. Arnold te Deventer.

H. Algra, Den Helder

Gereformeerd kerkepad

Deel 1: De Afscheiding

In dit nummer van 'Opbouw' het eerste uit een serie van 4 artikelen over kerkgebouwen die ten behoeve van de Gereformeerde eredienst werden gebouwd. Het eerste deel gaat over de kerken uit de jaren na de Afscheiding.

De 19e eeuw

Niet eerder in de Nederlandse geschiedenis werden zoveel kerkgebouwen gebouwd als in de 19e eeuw. Voor de Franse tijd werden andere dan Nederlands Hervormde kerkdiensten slechts oogluikend toegestaan. Men mocht wel diensten houden, maar de gebouwen mochten niet opvallen. Torens en luidklokken waren in ieder geval verboden. De vele achter de huizen gelegen Doopsgezinde schuilkerken tonen ons nog altijd iets van deze geschiedenis.

In de 19e eeuw kwam er op het punt van de kerkbouw een gelijkberechtiging van alle kerkgenootschappen. Toch behield de overheid aanvankelijk een stevige vinger in de pap. Zo werd in 1824 bij Koninklijk besluit bepaald dat geen nieuwe kerken gebouwd of bestaande gewijzigd mochten worden zonder voorafgaande goedkeuring. In de praktijk kwam dit erop neer dat de ingenieurs van Waterstaat tevens de kerkgebouwen ontwierpen. Deze kerkgebouwen zijn de geschiedenis ingegaan als de zgn. 'waterstaatskerken'. Van deze kerken zijn er nog tientallen te vinden in Nederland. Ze vallen doorgaans op door de 'neo-classicistische vormgeving' (ontleend aan de architectuur van het Romeinse rijk; dit komt bv. tot uiting in de pilaren aan de voorzijde, zoals bij de Mozes en Aäronkerk in Amsterdam en de Nieuwe Kerk in Zierikzee). Veel openbare gebouwen uit deze tijd (bv. stadhuizen) kenmerken zich door dezelfde bouwstijl. Dat brengt Prof. Van den Berg tot de kritische uitspraak dat het hier in architectonisch opzicht eigenlijk niet om kerkgebouwen gaat: deze gebouwen zijn immers vergelijkbaar met een beurs, een postkantoor of een stationshal (1). Later – toen het Koninklijk Besluit niet meer van kracht was – bouwde de Rooms-Katholieke kerk in veel dorpen en steden imponerende kerkgebouwen, veelal in neogotische stijl, met hoge daken en nog hogere torenspitsen. De gebouwen van de Afscheidenen zijn aanmerkelijk soberder. In het boek 'De 19e eeuwse kerkelijke bouwkunst in Nederland' (2) vinden we

dan ook weinig Gereformeerde kerkgebouwen.

Het is de verdienste van de samenstellers van 'Honderdvijftig jaar gereformeerde kerkbouw' (3) dat zij in een schitterend uitgevoerd boek ook dit stukje kerkgeschiedenis hebben willen vastleggen. Het boek vormt de basis voor deze serie artikelen op 'Opbouw'.

Niet als kerkgebouw herkenbaar

De eerste jaren waren voor de Afscheidenen een tijd van vervolging. Hun openbare kerkdiensten werden zelden toegestaan. Vaak was de groep ook te klein en te arm om een eigen kerkgebouw te kunnen betalen. Men kwam bijeen in schuren, in een koetshuis of zelfs in een café. Ook later zien we dat veel kerkgebouwen toch nog nauwelijks als zodanig herkenbaar zijn. Soms gaan ze schuil achter een gewoon woonhuis of achter een boerderij; in andere situaties wijkt het kerkgebouw qua bouwstijl nauwelijks af van de andere bebouwing. Dat kon zowel op het platteland het geval zijn (bv. in Almkerk en in Haarlemmermeer-Oostzijde) als in de stad, waar de kerk niet zelden in de huizenrij werd opgenomen.

Van schuilkerk tot trots kerkgebouw

In het hoofdstuk over de kerkgebouwen van de afgescheidenen illustreert Dr. C.A. van Swigchem (4) de snelle ontwikkeling van de gereformeerde kerkgebouwen aan de hand van twee plaatselijke voorbeelden: Middelstum en Bunschoten-Spakenburg. In beide dorpen kwamen voor 1840 bij gemeentelieden aan huis. Toen werd erkenning aangevraagd en verkregen en werd het eerste eigen kerkgebouw gebouwd. Deze gebouwen zijn sober en onopvallend. Er volgt verscheidene malen een uitbreiding. In Middelstum wordt in 1870 een nieuw kerkgebouw gebouwd onder leiding van een architect (dit was een vrij nieuwe situatie; veel gereformeerde kerkgebouwen werden door een plaatselijke timmerman ontworpen). Het is een kerkgebouw 'dat er zijn mag': 600 zitplaatsen en een toren aan de straatzijde. Kennelijk was er ook sprake van weerstand tegen de bouw van een dergelijk kerkgebouw, want de plaatselijke predikant spreekt bij het in gebruik nemen van het kerkgebouw van het brengen van offers der liefde, in plaats van het zich in bekrompenheid afvragen: "wat is het goed-

koopst?" Ook wijst hij op de functie van de torenspits, die op verre afstand de wereld verkondigt: "Hier staat een huis Gods, een poort des hemels!" Ook in Bunschoten (waar de burgemeester tot de Afscheidenen behoort) wordt tot nieuwbouw overgegaan. Een dertig meter hoge toren domineert het dorpsbeeld, de burgemeester krijgt een eigen bank toebedeeld en er wordt een orgel in de kerk geplaatst.

Tussen 1870 en 1880 worden enkele grote kerkgebouwen gebouwd, zoals de (later vrijgemaakt) Gereformeerde kerk aan de Molenstraat in Assen en de Plantagekerk in Zwolle. Deze kerkgebouwen van de Afscheidenen zijn nadrukkelijk aanwezig in het dorps- en stadsbeeld...

Interieur

Het interieur van de oorspronkelijke kerken van de Afscheidenen was sober. De vraag die centraal stond was hoe er met beperkte middelen zoveel mogelijk zitplaatsen gekreëerd konden worden. Meestal was er een middenpad (of twee paden) met aan weerszijden rijen banken, terwijl de kansel voor in de kerk stond. Volgens calvinistische traditie was de gehele bouw gericht op de verkondiging; Steensma (5) spreekt dan ook van een 'preekruimte'. Hij verklaart deze bouwtrant niet alleen uit de beschikbare financiële middelen, maar tevens uit het feit dat in de 19e eeuw de praktijk van de viering van het Heilig Avondmaal in onbruik was geraakt en dat deze situatie ook van invloed is geweest op de Gereformeerde kerkbouw. Van ruimte voor een liturgisch centrum was dan ook nauwelijks sprake: de banken stonden tot vlak onder de kansel.

Orgels

„We don't believe in organs”, zei een gemeentelid van de Free Church of Scotland in Stornoway op de Hebriden tegen ons. En inderdaad: in de geheel gevulde dorpskerk zingen 1200 kerkgangers onder leiding van een voorzanger 'like the waves of the sea'. Een orgel hebben ze niet nodig, ze geloven er niet in.

De huidige situatie op de Hebriden kan vergeleken worden met de gang van zaken bij een aantal afgescheiden gemeenten in de vorige eeuw. Het orgel heeft plaatselijk op een heel verschillend tijdstip zijn intrede gedaan binnen hun eredienst, waarbij tevens moet worden opgemerkt

dat ook in de Nederlands Hervormde kerk het orgel in de vorige eeuw nog geen algemeen gebruik was.

Dat de invoering van het orgel niet altijd zonder slag of stoot is gegaan is bekend. Dr. A.J. Gierveld wijdt er een boeiend hoofdstuk aan (6). Soms had de invoering van het orgel – evenals de kerkbouw – te maken met de 'konkurrentie' met de plaatselijke Nederlands hervormden. Dit dreigde (overigens pas in deze eeuw) ook op Urk te gebeuren, maar Hessel Snoek verzamelde hier uit de bijbel alle gegevens over muziek en kwam tot de slotsom dat instrumentale muziek 'geen voortbrengsel Gods' was. Zo wees hij erop dat de vader van het orgel Jubal was, een afstammeling van Kaïn. Zijn argumentatie heeft uiteindelijk niet geholpen: het orgel kwam er toch.

Dat de orgels van heel verschillende kwaliteit waren, mag ook als bekend worden verondersteld. Ooit bouwde een plaatselijke vishandelaar een orgel; dit bleek geen succes. Veel afgescheiden gemeenten schaften zich om financiële redenen een tweede-hands orgel aan. Dat tweede- of derde-hands orgels niet slecht behoeven te zijn is gebleken in *Gameren*: de Nederlands Gereformeerden kunnen daar iedere zondag luisteren naar een juweel van een orgel uit 1754 (in het boek wordt ten onrechte gesproken over de vrijgemaakt-gereformeerde kerk).

Weinig bewaard gebleven

Van de oorspronkelijke kerkgebouwen van de Afscheidenen is weinig meer overgebleven. Vaak was de konstruktie niet sterk of werd het kerkgebouw al spoedig te klein. Men verlengde dan het kerkgebouw, of er werd – als er ruimte voor was – een dwarsbeuk toegevoegd. Het meeste authentieke interieur kan volgens Steensa worden gevonden in het Groningse Thesinge (1876). Verder kan worden verwezen naar het exterieur van een van de eerste na de Afscheiding gebouwde gereformeerde kerken: de thans vrijgemaakt-Gereformeerde kerk in Heerde (1840), die sterk aan een schuurkerk doet denken. De Nederlands Gereformeerde kerk van *Loosdrecht* wordt niet genoemd in het boek over gereformeerde kerkbouw. Toch is dit kerkgebouw nog ouder dan dat van Heerde: men kerkte al in 1836 in deze tot kerkruimte verbouwde boerderij en daarmee is het een van de oudste kerkgebouwen van de Afscheidenen die nog als zodanig in gebruik is. Hoewel de ruimte in 1868 aanmerkelijk werd uitgebreid, zijn interieur en exterieur vrij authentiek en geven daarmee een goed beeld van een kerkgebouw van de Afscheidenen

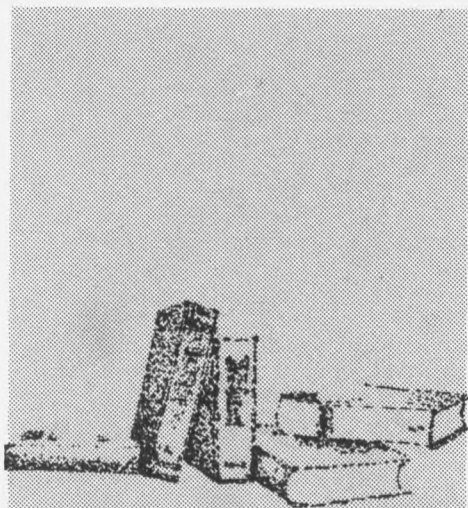
(7). Kortom: een kerkgebouw om zuinig op te zijn!

De Nederlands Gereformeerde kerk in Loosdrechts, een van de oudste gereformeerde kerkgebouwen in Nederland.

foto: Paul Strating

Literatuur:

- (1) Prof. Dr. J.H. van den Berg; Hoogte in de kerkbouw; Callenbach, Nijkerk, 1981.
- (2) Drs. H.P.R. Rosenberg; De 19e eeuwse kerkelijke bouwkunst in Nederland; Staatsuitgeverij 's Gravenhage/Rijksdienst voor de Monumentenzorg, 1972.
- (3) Dr. Regn. Steensma en Dr. C.A. van Swigchem (redactie); Honderdvijftig jaar gereformeerde kerkbouw; Kok, Kampen, 1986; de noten 4, 5 en 6 verwijzen naar verschillende hoofdstukken uit dit boek;
- (4) Dr. C.A. van Swigchem; De kerkgebouwen van de christelijke gereformeerden tot 1892
- (5) Dr. Regn. Steensma; De liturgische inrichting
- (6) Dr. A.J. Gierveld; 150 jaar gereformeerden en hun orgels
- (7) Ds. J. Bouma; De Afscheiding van 1834 in Loosdrecht (uitgave; Nederlands Gereformeerde kerk Loosdrecht, 1985), besproken in 'Opbouw' 18 juli 1986.

Boekbespreking

M. de Jonge, Voorburg

Dr. J. Douma "De Tien Geboden, deel III"

Dit boek leent zich bezwaarlijk voor bespreking, in die zin dat je niet enkel de inhoud ervan tracht samen te vatten, maar ook tot een kritische beoordeling komt. Ik beperk me dan ook tot het introduceren van dit werk, dat samen met de delen I en II naar de wens van de schrijver „mag dienen tot een beter begrip voor het grote geschenk dat wij van God in de Tien Geboden ontvangen hebben" (7).

Prof. Douma is als hoogleraar in de ethiek verbonden aan de Theologische Hogeschool van de vrijgemaakte kerken. Zijn 'vak', de ethiek, beoogt het menselijk handelen te bezien in het licht van zedelijke normen. Voor hem en ons zijn die gegeven in de Schriften en daarin nemen de tien Woorden een centrale plaats in. Over de betekenis van 'de Wet', haar functie onder oud en nieuw testament en dus ook voor deze tijd, heeft hij in een inleidend boek uitvoerig geschreven. Het verscheen als een afzonderlijk (eerste) deel van de reeks 'Ethische bezinning', draagt als titel 'Verantwoord handelen, inleiding in de christelijke ethiek' en blijkt zo in trek te zijn dat reeds verscheidene drukken nodig waren. Bij dit algemene deel sluit een 14-tal delen aan, waarin o.m. vragen ten aanzien van abortus, homofilie, rondom de dood aan de orde komen, en waarin ook de 3 delen waarover we het nu hebben, een plaats kregen.

„Er hebben zich in Nederland enorme veranderingen voltrokken op het gebied van de moraal. Hoe moet een christen daarin zijn weg vinden? Die vraag wordt heel praktisch beantwoord door bij elk van de geboden vele praktische situaties aan de orde te stellen. Om daar een indruk van te krijgen laat ik hier de inhoudsopgave van het hoofdstuk 'Het zevende gebod' volgen:

Een vermogensdelict? – Een breder veld – Man en vrouw – Doel van het huwelijk – Verantwoorde gezinsvorming – Kunst-

matige bevruchting – Met het oog op hoererij – Seksueel vermaak – Op weg naar de volwassenheid – Huwelijkskeus en voorbereiding – Samenwonen? – Homoseksualiteit – Echtbreuk en echtscheiding – Geoorloofde echtscheidingen – Echtscheiding zonder volgend huwelijk – Onthouding in vrijheid.

U ziet daaruit hoe bij-de-tijd dit werk is. Ook hoe populair (in goede zin). En dat de auteur schriftgetrouwe voorlichting geeft behoeft niet speciaal gezegd te worden. Schriftgetrouw, zonder wetticisme.

Dit boek kan ieder ter hand nemen. Ik zou het in de eerste plaats willen aanbevelen aan ouders, maar voorts ook aan ambtsdragers (hebben die nog tijd en lust zich te verdiepen in schriftgetrouw onderwijs?), maar ook aan onze jongelui van zo rond 20 jaar. Het is iets om op je jeugdclub te bespreken.

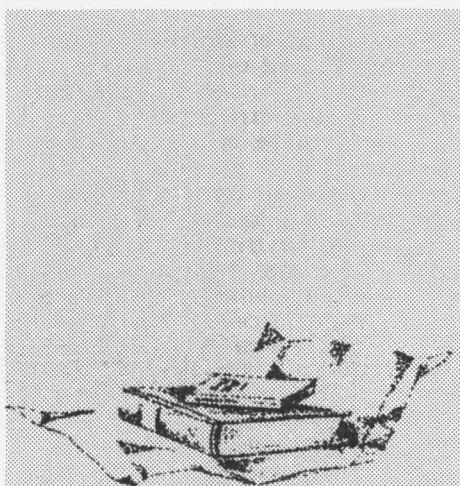
Het boek is uitgegeven door Van den Berg te Kampen – 1987, telt 172 bladz. en je moet er f 20,- voor neerleggen. Als je het gekocht hebt en leest, schaf je als vanzelf ook de delen I en II aan.

Rektifikatie

In het artikel van ds. M.R. v.d. Berg, 'En God noemde de vrouw adam', zijn enkele storende fouten geslopen.

In de eerste kolom, de 7e regel van de 4e alinea hoort te staan: '...of er in de Nederlandse vertaling een enkelvoud of een meervoud moet komen te staan.

'In diezelfde kolom, de zesde regel van onderen, hoort te staan: 'God schiep de mensen naar zijn beeld.' Ook de 12e regel van de 2e kolom dient zo verbeterd te worden.

Ontvangen

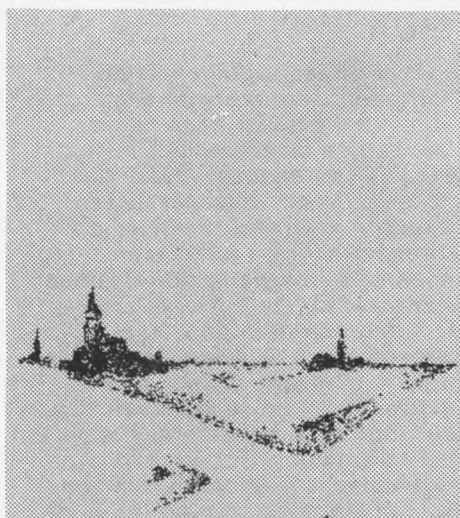
Rik Valkenburg,
Nederlandse kerken en christenen
in Canada en U.S.A.;

Verhalen, meningen, principes,
decors en lotgevallen rond Neder-

landse immigranten in Noord-Amerika.
256 blz., f 37,50; ISBN. 90-6384-102-7
Uitg. Vijlbrief, Haarlem.

F.E. Hellenthal-v.d. Put (E. van Utrecht),
Verwachting.
(Gedichten)
46 blz., f 10,-; ISBN. 90-6384-104-3
Uitg. Vijlbrief, Haarlem.

Drs. N. Vogelaar, F.H. Tijssen,
drs. K.B. van Popta
Ethiek in bedrijf.
(zakendoen)
96 blz., f 16,90; ISBN. 90-6015-778-8
Uitg. De Vuurbaak, Barneveld.
GSEV-reeks, nr. 16.

Uit breder kring

Open avond Reformatorische Bijbelschool

Op 3 februari D.V. houdt de Reformatorische Bijbelschool opnieuw een open avond. Een goede gelegenheid om kennis te maken met de school! Er is een gevarieerd programma met:

- informatie over verschillende opleidingen
- een indruk van het leren en leven op de RBS
- een korte proefles
- een bijdrage van enkele (oud-) studenten
- tijd voor het beantwoorden van vragen

Je bent van harte welkom op 3 februari. Om 19.30 uur begint het programma in het gebouw van de RBS, Krakelingweg 10 te Zeist. Tot ziens!

(s.v.p. telefonisch opgeven; nr. 03404-24166).

Open dagen bij De Vijverberg

EDE - De Vijverberg, protestants christelijke hogeschool op gereformeerde grondslag, houdt de komende maanden twee **OPEN DAGEN**.

Op 14 januari en 18 maart tussen 10.00 en 16.00 uur kunnen geïnteresseerden zich op deze studiemarkten oriënteren op het gebied van de verschillende beroepsopleidingen die de hogeschool biedt. De beide gebouwen van De Vijverberg worden voor deze Open Dagen opengesteld.

Zo kan men aan de **Beukenlaan 4** terecht voor alle informatie omtrent het Hoger Gezondheidszorgonderwijs (HBOV, V-HBOV en Kaderopleiding).

Het gebouw aan de **Galvanistraat 7** is geopend voor de bezoekers die zich willen laten informeren over opleidingen in het Hoger Sociaal Agogisch Onderwijs, t.w. maatschappelijk werk, sociaal cultureel werk, inrichtingswerk en personeelswerk/-management. Behalve de kaderopleiding kunnen

alle opleidingen zowel in voltijd (dagopleiding) als in deeltijd (parttime-opleiding) gevolgd worden.

Twee cursussen in het voorjaar op het Centrum voor Reformatorische Wijsbegeerte:

- 1 Inleiding reformatorische wijsbegeerte
- 2 mens en natuur: analyse van een onwortelde relatie

Kosten: f 75,- p.p. inclusief cursusmateriaal

1 Inleiding reformatorische wijsbegeerte

Tussen christenen zijn veel verschillen. Deze zijn meestal terug te voeren op verschillende levensbeschouwingen. Wat zijn (christelijke) levensbeschouwingen? Hoe komen thema's van schepping, zondeval en verlossing daarin aan de orde? Dat zijn grondwoorden van de reformatorische wijsbegeerte. Hoe werkt een levensbeschouwing door in een wijsgerig stelsel? Wat is de relatie tussen levensbeschouwing, theologie en filosofie? Hoe funktioneert de Bijbel hierin? Bij de behandeling van deze vragen komen begrippen aan de orde als scheppingsorde - en openbaring, het cultuurmandaat, de radikaliteit van de zondeval, antithese en communicatie, het onderscheid tussen structuur en richting en de verwachting van het Koninkrijk Gods.

In deze cursus wordt gebruik gemaakt van het onlangs verschenen boek 'Schepping zonder grens', geschreven door Albert Wolters. Het behandelt de achter de reformatorische wijsbegeerte liggende levensbeschouwing.

Wie: Prof. dr. H.G. Geertsema, drs. R. Henderson en prof. dr. J. van der Hoeven.

Wanneer: 5 zaterdagen in de periode februari tot en met april 1989.

2 Mens en natuur: analyse van een onwortelde relatie

Op verschillende manieren staat de natuur de laatste tijd sterk in de belangstelling: de milieuproblematiek, de crisis in de landbouw en het conciliair proces.

In deze cursus willen we doorstoten naar de achtergronden van de problematische verhouding tussen mens en natuur. Hierbij komen o.a. aan de orde: het conciliair proces en het behoud van de schepping, de vraag naar de betekenis van het christendom voor de ontwrichting van de natuur (de zgn. Lynn White these), de verhouding tussen natuur en cultuur (betekent cultuurvorming per definitie aantasting van ons leefmilieu?). Daarnaast zal worden ingegaan op een aantal alternatieve visies op de houding van de mens tegenover de natuur in de ecologische filosofie en theologie (T. Le-maire, H. Sachsse, G. Liedke en J.

Moltmann). Tevens gaan we na hoe we vanuit de reformatorische wijsbegeerte de relatie tussen mens en natuur systematisch kunnen duiden. Tenslotte een onderwerp uit de praktijk, te weten: de veelal gespannen verhouding tussen landbouw en milieubeleid.

Deze cursus vindt plaats op vijf donderdagavonden van 19.30-22.00 uur.

9 februari: ir. J. Huijgen: het conciliair proces als actuele aanleiding

23 februari: drs. C. van den Brink: de Lynn White these als cultuurhistorische achtergrond

9 maart: drs. A. Zijlstra: recente ontwikkelingen in de ecologische theologie en filosofie

23 maart: dr. P. Blokhuis: een systematische visie op de plaats van de mens in de natuur vanuit de reformatorische wijsbegeerte

6 april: drs. A. Stokkers; landbouw en milieubeleid

Colleges reformatorische wijsbegeerte in de eerste helft van 1989

De colleges zijn in de eerste plaats bedoeld voor studenten, maar ze zijn daarnaast ook gratis toegankelijk voor anderen belangstellenden. Studenten kunnen vaak studiepunten behalen door tentamens te doen in dit vak.

DELFT, EINDHOVEN en WAGENINGEN

In-leiding in de reformatorische wijsbegeerte.

Na een inleiding in de structuurleer van de ref. wijsbegeerte zullen vragen betr. plaats, aard en grenzen van de wetenschap worden besproken. Vooral zal aandacht worden gegeven aan de verhouding van filosofie en theologie. Het onderwerp "christelijk geloof en wetenschap" staat in het college centraal. Docent: prof. dr. E. Schuurman (tel. 03462-62479)

Waar in **Delft**: Technische Universiteit, Kanaalweg 2b, Delft.

Wanneer: Wekelijks op vrijdag van 10.45 - 12.30 uur, vanaf 3 februari.

Waar in **Eindhoven**: Technische Universiteit, Het Auditorium, Den Dolech 2, Eindhoven.

Wanneer: Wekelijks op donderdag 10.45 - 12.30 uur, vanaf 12 januari.

Waar in **Wageningen**: Agrarische Universiteit, De Leeuwenborch, Hollandseweg 1, Wageningen.

Wanneer: Wekelijks op maandag van 15.30 - 17.15 uur, vanaf 9 januari.

GRONINGEN EN UTRECHT

"Nadenken over de Wetenschap"

Hoe gaat de wetenschap te werk? Wat kunnen we ermee? Wat zijn haar vooronderstellingen? Welke invloed oefent ze uit? Is er iets mis met de wetenschap? Wat heeft zij met het geloof te maken? Deze en andere vragen komen op het college

aan de orde. Speciale aandacht wordt gegeven aan denkers uit de reformatorische traditie, zoals Kuyper, Dooyeweerd en Wolterstorff. Maar ook opvattingen uit de gangbare wetenschapsfilosofie zullen ter sprake komen. Daarnaast geeft Geertsema één keer in de veertien dagen een **discussie**-college van 19.00 - 21.00 uur over de onlangs verschenen uitgave van H.M. Kuitert: "Filosofie van de theologie". Deze colleges beginnen op 6 februari in **Groningen**, Westsingel 19 en in **Utrecht** op 7 februari in het Centrum voor Ref. Wijsbegeerte, Nieuwegracht 23.

Docent: Prof. dr. H.G. Geertsema (tel.: 03449 - 1659)

Waar in **Groningen**: Rijksuniversiteit, Academiegebouw, zaal 901, Broerstraat 9, Groningen.

Wanneer: Wekelijks op maandag 16.15 uur - 18.00 uur, vanaf 30 januari.

Waar in **Utrecht**: Rijksuniversiteit, Transitorium II, zaal 201 (niet zeker).

Wanneer: Wekelijks op dinsdag 16.15 uur - 18.00 uur, vanaf 31 januari.

LEIDEN:

Hoofddijnen van het eigentijdse denken

Enkele hoofddijnen van het eigentijdse denken worden gevolgd, vooral het strukturalisme en de hermeneutische richting. Daarbij zal speciaal op mensvisies worden gelet: de anonimiteit van de mens in het strukturalisme, de mens als zingever in de hermeneutische wijsbegeerte en de idee van de zinontsluiting in het reformatorische denken.

In de tweede helft van april en mei: gastcollege van en discussie met Paul Marshall.

Docent: Prof. Dr. S. Griffioen (tel. 02943-1201)

Waar: Rijksuniversiteit, Centraal Faculteitengebouw, zaal 002, Leiden.

Wanneer: Wekelijks op woensdag van 16.00 - 18.00 uur en van 15.00 - 16.00 uur voor gevorderden; vanaf 15 februari.

ROTTERDAM:

Soevereiniteit in eigen kring

De Nederlandse christendemocratie gaat in belangrijke mate uit van het idee van de 'soevereiniteit in eigen kring'. Deze gedachte biedt een oplossing voor de relatie tussen burger en overheid. Gemunt door Abraham Kuyper, is die idee overgenomen en uitgewerkt door Herman Dooyeweerd. Op het college komt de vraag aan de orde wat de actuele betekenis van 'soevereiniteit in eigen kring' is in de filosofie van maatschappij en samenleven. Daartoe wordt een vergelijking getrokken met opvattingen die spreken over maatschappelijke ontwikkelingen.

Docent: Prof. Dr. B. Kee (EUR kamer PT-32, tel. 010-4081168)

Waar: Erasmus Universiteit, complex Woudenstein, Burgemeester Oudlaan 50, Rotterdam.

Wanneer: Wekelijks op dinsdag van 15.40 - 16.20 uur en van 16.30 - 17.10 uur; vanaf 24 januari.

Part-time predikant zoekt

aanvullend werk

1 à 2 dagen per week.

Reacties: Ds. Tj. Baron, Heerde, 05782-4997.

Het bestuur van de Stichting
Emeritaatsvoorziening 'S.E.V.' zoekt een

ADMINISTRATEUR m/v

die na een ruime inwerkperiode de taak van de huidige administrateur volledig kan overnemen.

Diens taak omvat thans niet alleen het financieel/administratieve beheer, maar ook het voeren van de correspondentie en de voorbereiding en notulering van vergaderingen. Behalve accuratesse en enige boekhoudskennis is taalvaardigheid dus gewenst.

Voor het beheer van het archief e.d. zal de nieuwe administrateur over een eigen werkruimte moeten kunnen beschikken. Op jaarbasis is met het werk $\pm$ 800 uur gemoeid. Het werk geschiedt tegen een redelijke vergoeding op uurloon-basis.

Verdere inlichtingen kunnen worden verkregen bij de penningmeester, de heer J. Kooiman, telefoonnr. 03430-13664 en bij de administrateur van 'S.E.V.', de heer P. Marsman, telefoonnr. 010-4373900.

Schriftelijke reacties gaarne binnen drie weken na de verschijning van dit blad te richten aan de heer J. Kooiman, Rogge-Akker 7, 3941 LC Doorn.

Op vrijdag 6 januari 1989 ontsliep in zijn Heer en Heiland onze geliefde broeder

KORNELIS EZINGA

Wij zijn dankbaar voor het vele en goede werk, dat hij ook als ouderling voor onze gemeente heeft mogen doen. De HERE bemoedige en trooste zijn kinderen en kleinkinderen.

Namens de Raad van de Nederlands Gereformeerde Kerk te Haren

G.J. Lakerveld, praeses
H. Steegstra, scriba

13 januari 1989 waren onze (groot)ouders

B. de Boer M. de Boer-Knoeff

40 jaar getrouwd.

We zijn de Heere daarvoor dankbaar en hopen dat zij nog lang in ons midden mogen zijn.

Zeist: Ali en Adriaan Treur
Arnhem: Gerda en Kees de Hoop
Soest: Marjan en Cor Snijders
en kleinkinderen

Dr. Stärckelaan 16, 3734 XB Den Dolder.